

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

Katedra pastoračních oborů a právních věd

Pastorální teologie

Milan Györke

**ZAMĚSTNÁVÁNÍ ODSOUZENÝCH JAKO SOUČÁST PROGRAMU
ZACHÁZENÍ VE VĚZNICÍCH ČESKÉ REPUBLIKY**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Dr. Vojtěch Eliáš

PRAHA 2008

Poděkování

Děkuji Dr. Vojtěchu Eliášovi za odborné vedení, podnětné připomínky a jeho ochotu a čas, který mi věnoval při přípravě této bakalářské práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Praze dne

Obsah

Úvod	4
1. Práce ve světě encykliky Jana Pavla II., Laborem Exercens	6
2. Práce a zaměstnávání z pohledu děl autorů domácí scény	11
3. Nezaměstnanost jako sociální problém	17
3.1 Dopad nezaměstnanosti na jedince a společnost	17
3.2 Negativa ve vězeňství	20
4. Výkon trestu odnětí svobody	22
5. Program zacházení	25
6. Zaměstnávání odsouzených	27
6.1 Pohled do vývoje zaměstnávání odsouzených	27
6.2 Organizace zaměstnávání odsouzených	28
6.3 Formy zaměstnávání odsouzených	30
7. Zvýšení zaměstnanosti odsouzených a jejich možná řešení	34
8. Závěr	41
9. Seznam použité literatury	43
10. Seznam příloh:	46

Úvod

Většina lidí stráví prací podstatnou část doby, kdy nespí. Práce může určovat to, kde žijeme nebo jaký život vedeme. U mnoha lidí je tomu tak, že od chvíle kdy překročí práh dospělosti, až do okamžiku, kdy odejdou do důchodu, je práce v jejich životě rozhodujícím činitelem. Vzhledem k této důležitosti práce, píše v první kapitole o smyslu práce ve světle encykliky Jana Pavla II. *Laborem Exercens*, který řeší problematiku práce, jako „základní¹ rozměr lidské existence, která každodenně utváří život člověka“.

Práce je rovněž důležitá pro vězněné osoby, kdy po rozsáhlé amnestii v roce 1989 došlo ke značnému snížení počtu osob umístěných ve výkonu trestu odnětí svobody. Proto nebyla jejich nízká zaměstnanost vnímána jako obzvlášť tíživý problém. Skutečnost, že se této oblasti nevěnovala dostatečná pozornost, byla jistě také důsledkem euforického „polistopadové období“, kdy byly řešeny základní problémy přechodu naší společnosti z totalitního na demokratický systém.

Dnes jsou věznice přeplněné a tento nárůst s sebou přináší zvyšování finančních prostředků potřebných k činnosti resortu vězeňství, a proto oblast zaměstnávání odsouzených nabývá na důležitosti. Tím, že jsou vězni pracovně zařazení, se však nesnižují pouze náklady potřebné k zajištění provozu věznic. Zaměstnávání osob umístěných ve výkonu trestu odnětí svobody představuje především významnou roli v programu zacházení, jehož hlavním cílem je příprava odsouzených na úspěšný návrat do občanského života. Pro společnost je zároveň z morálního hlediska nepřijatelné, aby osoby uvězněné za trestnou činnost žily na její úkor. V konečné fázi dochází k tomu, že náklady na výkon trestu odnětí svobody hradí formou daní i subjekt poškozený trestnou činností. Je nutno rovněž zmínit ustanovení zákona č.169/1999 Sb. O výkonu trestu odnětí svobody, ve kterém je v § 35 zakotvena povinnost odsouzených hradit náklady výkonu trestu. V této části uvedeného zákona jsou zároveň vymezeny situace, za kterých tato povinnost netrvá. Mezi nejvýznamnější z nich lze považovat skutečnost, že odsouzený není povinen hradit náklady výkonu trestu, jestliže není bez svého zavinění zařazen do práce. Tento postup je jistě přínosný z hlediska předcházení tomu, aby odsouzeným nenarůstaly pohledávky na nákladech výkonu trestu. Zároveň však vznikla situace, která přináší jistou nespravedlnost. Povinnost hradit náklady výkonu trestu je dána u pracujících odsouzených, kteří právě svým zapojením se do pracovního procesu dávají alespoň do jisté míry najevo řádný přístup k trestu a ke svým povinnostem. Této okolnosti mohou zneužívat ti odsouzení, kteří do práce ve skutečnosti být zařazení nechtějí. Předstírají

¹ JAN PAVEL II., *Laborem Exercens*. Zvon. 1991. 1.

vůli pracovat s vědomím, že pro ně práce objektivně není, a tím se vyhnou povinnosti hradit náklady výkonu trestu.

Mezi dílčí cíle patří představit práci v naší společnosti tak, jak ji popisují autoři odborné literatury, a zároveň shrnout důsledky nezaměstnanosti pro jedince v občanském životě i odsouzené ve výkonu trestu odnětí svobody. Dále je v práci popsána situace v zaměstnávání odsouzených ve věznicích České republiky, včetně názorů na příčiny současné nízké zaměstnanosti vězňů a nastíněná možná opatření, která by vedla k jejímu zvýšení.

Tato bakalářská práce je zaměřena na problematiku zaměstnávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody a má ověřit, zda při současném způsobu výkonu trestu přináší pracovní zařazení odsouzených očekávané pozitivní výsledky v některých zvolených oblastech souvisejících s naplňováním účelu výkonu trestu. Téma této práce jsem si zvolil se zřetelem na své současné zaměstnání. Od roku 1999 pracuji jako vychovatel oddělení výkonu trestu a mohu tak posoudit život jak pracovních nezařazených, tak i zařazených odsouzených, které mám ve své péči.

1. Práce ve světě encykliky Jana Pavla II., *Laborem Exercens*

„Sociální¹ nauka má význam jako nástroj evangelizace. Jako taková zvěstuje každému člověku Boha a tajemství spásy Krista a ze stejného důvodu odhaluje člověka člověku samého. Pouze a výhradně v tomto světle se zabývá také jinými otázkami: lidskými právy jednotlivce, zvláště proletariátu, rodinou a výchovou, úkoly státu, uspořádáním národního společenství, hospodářským životem, kulturou, válkou a mírem, respektováním života od okamžiku početí až do smrti.“

Centesimus annus, 54

Z vlastní zkušenosti vím, že velmi často je většina lidí „na konci pracovního dne úplně vyčerpaná“. Tomu se nelze divit. Vždyť lidé často bývají na pracovišti vystaveni stresu, tráví tam stále více času a odnášejí si stále více práce domů, a k tomu všemu sotva kdy slyší od svých nadřízených slůvko uznání.

Se zavedením velkovýroby vzniklo pracovní prostředí, ve kterém si mnozí pracovníci připadají jen jako jedno z ozubených koleček obrovského necitelného stroje. Nápaditost a kreativita mnohdy nejsou vítány. To má ovšem nepříznivý vliv na postoj lidí k práci. Možná o ni zpočátku měli osobní zájem, ale jejich motivace byla ubita. Možná zprvu toužili se stát mistry svého řemesla, ale jejich nadšení bylo zchlazeno. Za těchto okolností se v lidech může vyvinout nechuť k samotné práci a někteří svou práci začnou přímo nenávidět.

Nesrovnatelně větší problémy vznikly po převratných událostech 19. století, které měly bouřlivé sociální, politické a kulturní důsledky. Událostí spjaté s průmyslovou revolucí převrátily uspořádání společnosti a zároveň způsobily závažné problémy týkající se spravedlnosti, a tak došlo k nastolení dělnické otázky, která vznikla v důsledku konfliktu mezi kapitálem a prací. Na² tuto situaci církev reagovala pomalu a zpočátku jen z charitativního hlediska. V roce 1891 byla vydána první sociální encyklika *Rerum novarum* Lva XIII. Podle ní se situace tehdejšího dělnictva podobá situaci otroků a žádala odproletarizování proletariátu. Encyklika *Rerum novarum* se následně stala „trvalým vzorem“ pro další vývoj sociální nauky církve.

Encykliky aplikují tři základní sociální principy: Princip personální – člověk je nositelem, tvůrcem a cílem všech hospodářských zařízení. Princip solidarity – jedinec je odpovědný za

¹ Jan Pavel II., encyklika *Centesimus annus*.

² Viz Papežská rada pro spravedlnost a mír. *Kompendium sociální nauky církve*, Praha: Kostelní Vydří. 2008. 269.

společnost a společnost za jedince. Princip subsidiarity – respektování kompetenční sféry nižších složek složkami vyššími (stát – vyšší složka - nemusí řešit to, co si může vyřešit sama obec – nižší složka).

Papež Jan Pavel II. vydal během deseti let (1981-1991) tři velké sociální encykliky: *Laborem exercens*, *Sollicitudo rei socialis* a *Centesimus annus* (O lidské práci, Starost o věci sociální a Stý rok) a rozvinul tak nejvíce ze všech papežů tohoto století sociální nauku církve. Jádrem jeho nauky v sociální oblasti je náboženská svoboda. I apoštol Pavel napsal v listě Galatským dvě překvapivé věty: „ Tu svobodu nám vydobyl Kristus. Stůjte proto pevně a nedejte si na sebe znovu vložit otrocké jho“ (5,1). Podle toho být svobodný je přímo podstatou katolické víry a žít ve svobodě je povinností každého křesťana. Proto papež tvrdí, že náboženský život je nejlepším lékem proti každé totalitě a nejlepším kvasem sociálního i politického osvobození.

Encyklika *Laborem exercens* navazuje na nauku papežových předchůdců a přichází s novým, zcela zásadním a obsáhlým tématem, které vrhá nové světlo na všechno, co bylo řečeno dříve. V sociální¹ nauce církve se všechno točí kolem práce, ona je jejím ústředním bodem, osou i klíčem.

Jan Pavel II. navazuje na encykliku *Rerum novarum* i na svou první encykliku *Redemptor hominis*. Práce je mu základní a stále aktuální součástí lidského bytí. Dnes prochází novým vývojem a má na ni vliv automatizace, stoupající náklady za energii a suroviny i snaha o zachování životního prostředí. Je nutné nově uspořádat a revidovat hospodářské struktury a dělbu práce i za cenu dočasné nezaměstnanosti, snížení dosaženého hmotného blahobytu a pomalejšího hospodářského růstu bohatých zemí. Církev nemůže říci nic o tom, jak mají tyto procesy probíhat, může jen udávat "morální souřadnice" rozvoje, jimiž jsou důstojnost a práva pracujících.

V době Lva XIII. šlo o sociální spravedlnost jednotlivých národů, dnes jde o hledání spravedlivého rozvoje pro celý svět.

Svatý otec soudí, že svět stojí před dalšími technickými, hospodářskými a politickými přeměnami, které podle mínění odborníků budou mít nemenší vliv na svět práce než průmyslová revoluce v minulém století. To může způsobit velkou nezaměstnanost i kvalifikovaných odborníků. Co k tomu může říci církev? Papež lapidárně odpovídá: "Není úkolem církve zkoumat následky všech změn v soužití lidí a národů." Tuto větu musíme správně chápat. Papež neříká, že církvi na analýze nezáleží. Naopak, on sám bude této

¹ Viz JAN PAVEL II., *Laborem Exercens*. Zvon. 1991. 3.

analýzy vždy používat a o ni se opírat. Ale církev ji bude přejímat od patřičných vědních oborů.

Co je to důstojnost lidské práce a v čem spočívá. Je to dobro, které přetváří člověka. Stejně jako člověk přetváří přírodu a přizpůsobuje ji svým potřebám a stává se tak více člověkem. Určitě lze důstojnost lidské práce vysvětlit i jinak. I když se dá říci, že papež už řekl vše. Nebo může říci věřícím ještě něco navíc? S určitostí lze říci, že v oblasti sociální nauky bylo na vše podstatné již odpovězeno. Existují však pravdy, které jsou pouhému rozumovému poznání nepřístupné. Na to odpovídá papež kladně.

Ve světle evangelia poznáváme "mysl, který má práce každého člověka před Bohem, a jímž je zapojena do díla spásy". Církev pokládá za svou povinnost vyslovovat se k práci z hlediska její lidské ceny a z hlediska mravního řádu a jako svou zvláštní úlohu chápe "vytvoření spirituality práce" – tj. prostřednictvím práce se přibližovat k Bohu.

Práce, kterou konáme jako věřící, nemá sloužit jen pozemskému dobru, ale také růstu Božího království, do něhož jsme všichni povoláni mocí Ducha svatého a slovem evangelia.

Lidská práce z pohledu Bible. Bůh pracuje, možná nám to připadá zvláštní, ale právě to o sobě Bůh říká v úvodních slovech Bible. Zpráva v 1. Mojžíšově začíná tím, že Bůh¹ stvořil nebesa a zemi. Jistě si můžeme představit, kolik různých úloh Bůh zastal při stvoření – například úlohu projektanta, organizátora, technika, umělce, znalce materiálů, architekta, chemika, biologa, zoologa, programátora a lingvisty².

Jaká byla kvalita Boží práce? Biblická zpráva³ říká, že to, co vytvořil, bylo „dobré“, dokonce „velmi dobré“. Stvoření opravdu oznamuje Boží slávu, a chválit Boha bychom měli i my⁴. Bůh však nepřestal pracovat, jakmile stvořil hmotná nebesa a zemi a první lidskou dvojici. Jeho syn Ježíš Kristus o něm řekl: „Můj⁵ otec stále pracuje až dosud“. Ano Bůh stále pracuje – stará se o své tvory, udržuje své stvoření a zachraňuje své věrné ctitele⁶. Pro některé úkoly dokonce používá lidi, kteří jsou tudíž Božími⁷ spolupracovníky.

Práce může být požehnáním. Neříká snad Bible, že práce je prokletím? Ze slov v 1. Mojžíšově 3,17 – 19 by se mohlo zdát, že práce byla trestem, který Bůh uložil Adamovi a Evě za jejich vzpouru. Když totiž nad těmito prvními lidmi vynášel rozsudek, řekl Adamovi

¹ Viz 1 Gn 1,1

² Viz Př 8,12, 22 – 31

³ Viz 1 Gn 1,4. 31

⁴ Viz Ž 19,1. 148,1

⁵ Jan 5,17

⁶ Viz Nehe 9,6 Ž 36,6. 145,15 – 16

⁷ Viz 1 Kor 3,9

„V potu své tváře budeš jíst chleba, dokud se nevrátíš do zemské půdy“. Odsoudil tím práci jako takovou?

Ne, ve skutečnosti měla tato slova jiný význam. Kvůli nevěrnosti Adama a Evy bylo rozšíření edenského ráje odsunuto na pozdější dobu. Bůh proklel zemskou půdu. K tomu, aby z ní člověk těžce vydobyl to, co potřeboval k životu, musel pracovat v potu¹ tváře.

Bible neříká, že práce je prokletím, ale naopak ukazuje, že je požehnáním, kterého bychom si měli vážit. Jak bylo uvedeno výše, sám Bůh tvrdě pracuje. Lidi stvořil ke svému obrazu a dal jim schopnost a autoritu potřebnou k tomu, aby spravovali jeho pozemské stvoření². Tento pracovní úkol lidé dostali před tím, než Bůh pronesl slova zaznamenaná v 1. Mojžíšově 3,19. Kdyby práce byla prokletím a něčím zlým, Bůh by lidi nikdy nevybízeli k tomu, aby se jí věnovali. Noe se svou rodinou měl před potopou i po ní mnoho práce. Později, když vzniklo křesťanství, byli také Ježíšovi učedníci vybízeni k tomu, aby pracovali³.

Přesto všichni víme, že práce dnes může být těžkým břemenem. Bývá spojena se stresem, s nebezpečím, s nudou, se zklamáním, se soupeřením, s podvody a s křivdami – a to jsou jen některé příklady „trní a bodláčí“, které v dnešní době práci znesnadňují. Práce samotná však není prokletím. U kazatele 3,13 Bible říká, že práce a její ovoce jsou darem od Boha.

Svou prací můžeme oslavovat Boha. Dobří pracovníci a mistrní řemeslníci se odjakživa těšili vážnosti. Kvalita je jedním z důležitých hledisek biblického názoru na práci. Sám Bůh koná svou práci mistrovským způsobem. Dal nám různé vlohy a schopnosti a přeje si, abychom své dovednosti dobře využívali. Například když byl ve starověkém Izraeli stavěn svatostánek, lidé jako Becalel a Oholiab obdrželi od Boha moudrost, porozumění a poznání potřebné k tomu, aby vyrobili určité umělecké i užitkové předměty⁴. Je z toho patrné, že Bůh se velmi zajímal o funkčnost, řemeslnou kvalitu, design a další jednotlivé rysy jejich výrobků.

Tato skutečnost může významně ovlivnit náš názor na naše vlastní schopnosti a pracovní návyky. V určitém smyslu bychom je měli vidět jako dary od Boha, které nejsou samozřejmostí. Křesťané proto mají pracovat tak, jako by jejich pracovní výkon posuzoval sám Bůh. Jsou vybízeni: „Ať⁵ děláte cokoli, pracujte na tom celou duší jako pro Boha, a ne pro lidi“. Boží služebníci mají pracovat kvalitně. Když to dělají, mohou mít díky tomu jejich spolupracovníci i jiní lidé větší zájem o poselství, které křesťané káží.

¹ Viz Řím 8,20 – 21

² Viz 1 Gn 1,26 – 28. 2,15

³ Viz 1 Te 4,11

⁴ Viz 2 Gn 31,1 – 11

⁵ Viz Kol 3,23

Uvědomíme – li si, že svou prací můžeme oslavovat Boha, mělo by nás to vést k zamyšlení nad tím, jak dobře a jak pilně pracujeme, byl by s tím jak pracujeme Bůh spokojen? Máme my sami dobrý pocit z toho, jakým způsobem plníme své úkoly? Pokud ne, pak máme na čem pracovat¹.

Usilujeme o vyrovnanost mezi prací a duchovním smýšlením. Ačkoliv tvrdě pracovat je chvályhodné, má – li práce i život přinášet uspokojení, musí člověk pamatovat ještě na jinou důležitou věc. Je to duchovní smýšlení, spiritualita. Král Šalamoun tvrdě pracoval a měl všechno bohatství a pohodlí, které život mohl nabídnout. Přitom dospěl k tomuto závěru: „Boj se pravého Boha a dodržuj jeho přikázání. To je totiž celý závazek člověka²“.

Ať tedy děláme cokoli, měli bychom přitom brát v úvahu, co je Boží vůlí. Vznikají proto otázky. Jednáme skutečně v souladu s jeho vůlí, anebo snad v rozporu s ní? Snažíme se Bohu dělat radost, anebo nám jde pouze o to, abychom byli spokojeni my sami? Pokud se Boží vůlí neřídíme, nakonec nás dostihnou bolestné následky v podobě zoufalství, osamělosti a pocitu prázdnoty.

Není nic vznešenějšího než sloužit Tomu, kdo nám dal dovednosti a schopnosti, abychom mohli smysluplně pracovat. Věnovat se činnosti, která rozradostňuje Stvořitele, je velmi uspokojující. Pro Ježíše byla práce, kterou ho Bůh pověřil, jako výživný pokrm – přinášela uspokojení a osvěžení³. A nezapomeňme na to, že Bůh, který sám pracuje dokonale, nás zve, abychom se stali jeho „spolupracovníky⁴“. Když uctíváme Boha a prohlubujeme své duchovní smýšlení, je pravděpodobnější, že nám naše práce a povinnost budou přinášet radost. Pracovní prostředí se dnes často vyznačuje stresem, konflikty a vysokými nároky, ale naše hluboká víra a duchovní smýšlení nám mohou dodávat sílu, kterou při své snaze být lepšími zaměstnanci nebo zaměstnavateli tolik potřebujeme. Na druhé straně, když v práci zažíváme nepříjemnosti, které jsou spjaty s životem v tomto bezbožném světě, může nám to odhalit, ve kterých směrech musíme svou víru ještě prohlubovat⁵.

¹ Viz Pŕ 10,4. 22,29

² Viz Kaz 12,13

³ Viz Jan 4,34. 5,36

⁴ Viz 1 Kor 3,9

⁵ Viz 1 Kor 16,13 – 14

2. Práce a zaměstnávání z pohledu děl autorů domácí scény

Dříve, než se budeme věnovat samotnému zaměstnávání odsouzených, je potřeba si uvědomit, co pracovní činnost pro člověka a lidstvo jako druh znamená. V odborné literatuře, která se zabývá prací a nezaměstnaností, je práce hodnocena vesměs jako pozitivní aktivita, která rozvíjí jednotlivce i celou společnost. V této kapitole jsou definovány pojmy práce a zaměstnanost tak, jak jsou vnímány autory zabývajícími se touto problematikou.

V Malém¹ encyklopedickém slovníku je práce definována jako cílevědomá tělesná a duševní lidská činnost probíhající mezi člověkem a přírodou, proces přisvojování si přírody člověkem a podmínka existence člověka. Podle tohoto slovníku se v průběhu dějin vývoje společnosti stala práce z prostředku uhájení si života - potřebou člověka.

Podle šestého svazku Všeobecné² encyklopedie je práce specificky lidská činnost vyznačující se plánovitostí, vědomou volbou pracovních postupů a společenskou kooperací a komunikací, která je zaměřena na hospodářský cíl uspokojování potřeb a na tvorbu hodnot nezbytných pro zabezpečení existence člověka.

Práce je podle Buchtové³ nejdůležitější podmínkou existence člověka, která mu přináší nejen materiální užitek, ale současně mu dává pocit seberealizace a společenské užitečnosti. Práce vřazuje člověka do sociálních vztahů a jejich hierarchie, uspokojuje elementární potřeby, sebeuplatnění i sebeúctu, dává mu pocit osobní autonomie a určuje začátek a konec jeho ekonomické aktivity. Pro osoby vyššího věku je pak zaměstnání a jeho prostředí významný „tréninkový faktor“ pro udržení tělesných a duševních schopností.

Hartl⁴ považuje práci za tělesnou nebo duševní činnost zaměřenou na výdělek, výživu a uspokojování potřeb. Zároveň však práci pojímá jako psychoanalytický „prostředek projekce, lásky, agrese a kompenzace.“

Podle Janiše, Krause a Vacka⁵ má duševní i fyzická práce, vedle rozumové, tělesné, estetické a mravní výchovy, své významné a nezastupitelné postavení mezi výchovnými prostředky. Jedná se o převládající druh činnosti u dospívajících a dospělých jedinců.

Posláním pracovní výchovy je pak osvojení si základních návyků duševní i tělesné (manuální) práce, tedy vytváření tzv. pracovních dovedností a návyků na základě ovládnutí teoretické stránky jednotlivých oborů.

¹ Viz *Malý encyklopedický slovník A – Ž*. 1. Praha: ACADEMIA, 1972. 929.

² Viz *Všeobecná encyklopedie*. Praha: DIDEROT, 1999. sv. č. 6, 227.

³ Viz BUCHTOVÁ Božena: Nezaměstnanost je jako nevyčleřitelná nemoc in: *Psychologie dnes*, 5 (1999), 8–9.

⁴ Viz HARTL Pavel: *Psychologický slovník*. Praha: Budka Jiří, 1993. 153.

⁵ Viz JANIŠ Kamil, KRAUS Bohuslav a VACEK Pavel: *Kapitoly ze základů pedagogiky*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004. 54 – 74.

Jandourek¹ charakterizuje práci jako plánovitou a vědomou činnost, kterou člověk vykonává s nasazením fyzických a duševních sil a která směřuje k uspokojení lidských potřeb. Práce poskytuje člověku různé hodnoty, jako například způsob obživy, osvojení si dovedností, strukturování času, sociální kontakty, sebehodnocení. Ztráta těchto hodnot pro osoby postižené nezaměstnaností může podle Jandourka představovat vážný sociální i psychologický problém.

Také Kučerová² pokládá práci za účelnou lidskou činnost, která slouží k opatrování a ochraně hodnot, uspokojujících životně důležité potřeby člověka. Podle této autorky výchova tradičně rozvíjí étos pracovitosti, lásku k práci, svědomitost, píli, radost z dobře vykonané práce a právo na odpočinek a zábavu po práci, kterou chápe v hluboce existenciálním smyslu: „Vždyť odchází-li člověk, jen stopy práce po něm zůstanou.“

Přadka, Knotová a Faltýsková³ vyzdvihují význam pracovního prostředí, které považují za velmi důležitý faktor, a to hlavně u dospělého člověka. Pracovní prostředí má podle těchto autorů především formální charakter, který se vyznačuje všemi znaky provázejícími formální instituce, tzn: organizační strukturou, kodifikovaným systémem se vztahy nadřízenosti a podřízenosti atd. Autoři dále vymezují pracovnímu prostředí tyto čtyři základní funkce: produktivní tj. marketing, plánování produkce, reklama, výroba a distribuce. Dále sociální, zohledňující uspokojování sociálních potřeb pracovníků. Didaktickou, do této oblasti patří zejména organizace vzdělávání a zvyšování kvalifikace v různých formách na pracovišti i mimo pracoviště a výchovnou–adaptace na pracoviště a na roli pracovníka spolupracovníka.

Potůček⁴ považuje práci za důležitý prvek sociální přizpůsobivosti jedince, kdy pracovní uplatnění patří k základním individuálním i sociálním určením člověka. „Od postavení v práci se odvozuje i sociální a ekonomický status jedince, často i jeho rodiny.“

Buchtová a Šmajš⁵ se domnívají, že pozitivní vazba člověka na práci vznikla ze zrodem zemědělství. V té době předpokládají autoři vznik závislosti člověka na práci, která je posilovaná stavy biologické libosti. Libost pak jako zvláštní fyziologická a psychická odměna za pracovní námahu, může částečně kompenzovat vynaložené úsilí a vyvolávat pocit sladké únavy po těžké či zajímavé práci. Autoři dále uvádějí, že práce je jedním z klíčů pochopení

¹ Viz JANDOUREK Jan: Sociologický slovník. Praha: Portál. 2001. 191.

² Viz KUČEROVÁ Stanislava: Člověk, hodnoty, výchova. Prešov: ManaCon, 1996. 182.

³ Viz PŘADKA Milan, KNOTOVÁ Dana a FALTÝSKOVÁ Jarmila: Kapitoly ze sociální pedagogiky. Brno: Masarykova univerzita, 2002. 32 - 33.

⁴ Viz POTUČEK Martin: Sociální politika. Praha: SLON, 1995. 62.

⁵ Viz BUCHTOVÁ Božena a ŠMAJŠ Josef: O souvislosti práce a lidské přirozenosti. in Práce a jej kontexty. „Psychologické dni“ Trenčín. Zborník príspevkov. Bratislava: STIMUL, 2003. 26-27.

lidského života. „Vytváří předpoklady důstojné existence člověka, přináší mu nejen materiální prostředky, ale současně mu dává pocit seberealizace a společenské užitečnosti. Vřazuje člověka do řádu sociálních vztahů, uspokojuje jeho potřeby ctižádosti, sebeuplatnění a sebeúcty. Neslouží pouze k zajišťování životně důležitých věcí a služeb, ale vytváří sociální pole strukturovaných kontaktů s možností potkávat jiné lidi, uzavírat přátelství, vést rozhovory. Člověk při ní může objevovat své schopnosti, rozvíjet vlastní identitu a získávat pocit odborné kompetence. Skupinová práce mu nabízí sociální prostředí, v němž se může hodnotit a srovnávat s jinými lidmi“.

Velice zajímavý pohled na roli práce pro jedince a společnost představuje Šmajš¹, který předpokládá, že potřeba pracovat, přetvářet okolní svět, nemůže být jen výsledkem výchovy a stimulačního vlivu rodinného či sociokulturního prostředí. Autorovi se zdá, že jako součást lidské přirozenosti musela být pracovní činnost zakotvena již v konzervativním genomu člověka. Tak jako každý normální zdravý organismus pasivně nečeká na podněty z vnějšího světa, nýbrž je spontánně sebezáchovně aktivní, také normální zdravý člověk má vedle hladu a žízň nutkavou potřebu účelové aktivity spojené s poznáváním, hrou a námahou – potřebu práce. Za normálních podmínek pociťuje přetlak vnitřních sil, nereflektovaně vyhledává to, co lze ve vnějším prostředí poznat, technologicky využít a změnit. Jeho energický přísun ve formě potravy jakoby trvale převyšoval nároky organismu v tzv. režimu chodu naprázdno. Práce - fyzická i duševní – však patrně působí i jako droga. Může lidský organismus přetěžovat, ale také sjednávat jeho dočasnou rovnováhu v celkové dynamické nerovnováze, vyrovnávat některé vnitřní tenze a produkovat nové, probouzet provokativní nejistoty, zajímavé otázky i povznášející stavy lidské mysli. Šmajš², stejný autor, dále uvádí, že „Přibližně v míře, v jaké je tradiční lidská práce nahrazována prací obelstěné přírody, tak jak práce přestává být hlavní ekonomickou kategorií, stává se bohužel kategorií psychologickou a medicínsko-terapeutickou.“ Autor předpokládá, že nezhroutí-li se svět, může se stát, že práce jednou bude na lékařský předpis. Plnohodnotnou práci, kterou dnes stále méně potřebuje globalizující se ekonomika, stále více potřebuje člověk jako živá bytost z masa a kostí, jako vysoce konzervativní biologický druh, jemuž práce patrně poskytuje i ničím nenahraditelnou funkční slast³.

¹ Viz BUCHTOVÁ Božena a ŠMAJS Josef: O souvislosti práce a lidské přirozenosti. in Práce a jej kontexty. „Psychologické dni“ Trenčín. Zborník príspevkov. Bratislava: STIMUL, 2003. 30.

² Viz ŠMAJS Josef: Práce – téma k zamyšlení. in Nezaměstnanost psychologický, ekonomický a sociální problém. Praha: Grada, 2002. 17.

³ Viz ŠMAJS Josef: Práce – téma k zamyšlení. in. Nezaměstnanost psychologický, ekonomický a sociální problém. Praha: Grada, 2002. 31.

Halama a Andraščíková¹ uvádí charakteristiku práce vhodnou i pro oblast vězeňství. Považují ji totiž za důležitou součást resocializace drogově závislých, tj. procesu, kdy si člověk mění doposud osvojené sociálně neakceptovatelné způsoby chování za nové, společností akceptovatelné sociální role, hodnoty a postoje. Cílem resocializace je podle autorů opětovné začlenění člověka, u kterého proces socializace neproběhl adekvátním způsobem, popř. který se nějakým způsobem ze společnosti vyčlenil, zpět do sociálních struktur. Mezi základní pilíře resocializace drogově závislých je považováno jejich zařazení do pracovního procesu. V této oblasti rozlišují autoři jednak část zabývající se pracovní terapií, ta je nedílnou součástí programu resocializace, zejména v první fázi pobytu v resocializačním centru. Dále na část zařazení jednotlivce do profesního pracovního života a jeho doprovázení tímto procesem.

Pracovní terapie má podle Halamy a Andraščíkové pozitivní terapeutické důsledky v období, kdy klienti si zvykají na pravidelný pracovní režim, učí se vyplňovat a strukturovat si čas a program dne. To je důležité pro opětovné nabývání adekvátních životních návyků, prostorem pro angažování se v hodnotných aktivitách, který eliminuje pocit nudy, prázdnoty. Zároveň je též příležitostí pro budování pozitivního sebeobrazu, což vyplývá z úspěšného zvládnutí daných úkolů a odpovědnosti (v této souvislosti je potřebný adekvátní odhad možností a schopností klienta při výběru konkrétní práce a míry odpovědnosti).

Pracovní terapie je velmi potřebnou součástí resocializace, neboť je v jistém smyslu přípravou pro zvládnutí zařazení do profesního pracovního života. Aby byla pracovní terapie efektivním prostředkem intervence, musí splňovat určité předpoklady. Mezi charakteristiky dobré pracovní terapie autoři zařazují smysluplnost vyžadované práce, náročnost adekvátní schopnostem klienta, postupné zvyšování samostatnosti a zodpovědnosti za vykonanou práci, pestrost, srozumitelnost hodnocení apod.

Při práci se klienti naučí realisticky rozpoznat svoje kvality, pracovní zručnost a zároveň způsoby, jak se uplatnit na trhu práce, aby byli co nejuspěšnější. Nacvičují si sebe prezentaci, komunikační a sociální dovednosti. Zároveň se učí pevným a jasným zásadám a způsobům chování vůči zaměstnavateli a kolegům, jako je například dodržování délky pracovní² doby.

¹ Viz HALAMA Peter a ANDRAŠČÍKOVÁ Marta: Práca v resocializácii drogově závislých. in Práca a jej kontexty. „Psychologické dni“ Trenčín, 17.–19. 9. 2003. Zborník príspevkov. Bratislava: STIMUL, 2003. 197.

² Viz HALAMA Peter a ANDRAŠČÍKOVÁ Marta: Práca v resocializácii drogově závislých. in Práca a jej kontexty. „Psychologické dni“ Trenčín, 17.–19. 9. 2003. Zborník príspevkov. Bratislava: STIMUL, 2003. 199-201.

Podle Vašašové¹ ukazuje životní praxe, že lidé na potvrzení své osobní a společenské prestiže poukazují na významnost svojí práce a toho, co do ní vkládají. Autorka dále uvádí, že pracovat už samo o sobě znamená určité postavení a sociální status. Pracovní zařazení dnes pro člověka představuje symbol vyspělosti a ukazatel určité nezávislosti člověka.

Podle Tomšíka² je práce „Uvědomělou a cílevědomou činností lidí, v jejímž průběhu dochází k přetváření předmětů přírody, resp. výsledků předchozí pracovní činnosti tak, aby mohly sloužit k uspokojování jejich potřeb. Je první a základní podmínkou lidské existence. Na jejím základě se člověk vyčlenil z živočišné říše, naučil se ovládat přírodní síly a využívat je, naučil se vyrábět pracovní prostředky a mohl rozvinout své fyzické i duševní schopnosti. V procesu práce tedy člověk přetváří nejen přírodu, ale současně vyjadřuje i sám sebe, svou subjektivitu ve světě, který ho obklopuje“.

Také podle Mareše³ hraje zaměstnání v naší kultuře roli centrální instituce, skrz kterou se definujeme. Naše vzdělávání je chápáno jako příprava na zaměstnání a náš volný čas jako regenerace pro další práci v zaměstnání. Autor dále uvádí i charakteristiky placené práce a základní potřeby, které jsou zaměstnáním uspokojovány. Tyto charakteristiky je možno použít po doplnění i pro oblast vězeňství.

Zaměstnání vytváří pro odsouzeného reálnou strukturu času dne, týdne i roku. Mzda za odvedenou práci je všeobecně považována za hlavní zdroj uspokojování potřeb. Osoby umístěné ve výkonu trestu odnětí svobody si mohou nakupovat věci pro svoji osobní potřebu, ale nejsou vzácné situace, kdy si obstarávají dárky pro děti a ostatní členy své rodiny. Tyto pak předávají při konání návštěv a mohou se tak prezentovat v dobrém slova smyslu před svými rodinnými příslušníky.

Zaměstnání je základnou pro získávání a zdokonalování dovedností a schopností člověka, a to i tehdy, když jde o práci rutinní. Pro odsouzené, kteří v civilním životě nikdy nepracovali, to může být první příležitost k získání pracovních návyků.

Zaměstnání představuje pro odsouzené jednu z mála možností změny prostředí, neboť jinak tráví většinu času na ubytovnách. Pracovní prostředí přináší příležitost k novým sociálním kontaktům s osobami mimo rámec oddílu, na kterém jsou odsouzení ubytováni.

Zvyšuje se sebevědomí odsouzených. Zaměstnání je obvykle ceněno i pro stabilní sociální identitu, kterou nabízí. Pro muže je sebeúcta většinou založena na jeho finančním příspěvku

¹ Viz VAŠAŠOVÁ Zlata: Motivácia k práci ľudského subjektu. in Práca a jej kontexty. „Psychologické dni“ Trenčín, 17.–19.9.2003. Zborník príspevkov. Bratislava: STIMUL, 2003. 337.

² Viz TOMŠÍK Miloslav (a kol.): Sociologie pro ekonomy. Praha: VŠE Praha, 1996. 25.

³ Viz MAREŠ Petr: Nezaměstnanost jako sociální problém. Praha: SLON, ²1998. 68.

(plynoucím ze zaměstnání) pro jeho rodinu. Odsouzení mohou formou srážek ze mzdy přispívat na výživu svých dětí a snižovat svoji zadluženost. Tato skutečnost může mít vliv i na zachování sociálních kontaktů, popřípadě i zabránění rozpadu rodiny.

Při práci ubíhá odsouzeným čas trávený ve výkonu trestu relativně rychleji a zároveň i smysluplněji.

Zaměstnání umožňuje jedinci podílet se na cílech a účelech, které ho přesahují a kterých by jinak nedosáhl.

Pracovní činnost si vynucuje řadu aktivit, k nimž bez zaměstnání člověk není motivován.

Mareš dále předpokládá, že lidé nechtějí jen práci ve formě určité činnosti, ale požadují zaměstnání, což znamená i finanční odměnu za vykonanou práci. Důvodem není pouze to, že nezaměstnanost vede ke snížení životního standardu, nýbrž i ta skutečnost, že lidé podle autora dávají většinou přednost tomu peníze vydělávat, než aby je dostávali. To odráží další psychologické funkce, které zaměstnání a mzda plní.

3. Nezaměstnanost jako sociální problém

Pojem nezaměstnanost je možno považovat za protipól k termínům práce a zaměstnanosti. Na tuto oblast lze v rámci této práce pohlížet ze dvou úhlů pohledu. První představuje kapitola, která pojednává o důsledcích nezaměstnanosti pro jedince, který o zaměstnání z různých důvodů přišel. Druhý pohled uváděný jako „Negativa ve vězeňství“ shrnuje důsledky nezaměstnanosti pro osoby umístěné ve výkonu trestu odnětí svobody, které mají vliv na život ostatních občanů i společnosti jako celku.

Nezaměstnanost¹ je z ekonomického hlediska považována za stav v národním hospodářství, kdy část pracovního potenciálu společnosti nenalézá uplatnění nebo dobrovolně o toto uplatnění neusiluje. Ze sociálního pohledu je nezaměstnanost jako jeden z hlavních sociálních problémů, který má aspekty funkční (pohotová rezerva pracovních sil) i dysfunkční (zatěžování státního rozpočtu v oblasti sociálních dávek a podpor, devastace pracovního potenciálu ztrátou kvalifikace i motivace, zvyšování sociální nestability). Dlouhodobá nezaměstnanost pak podle této encyklopedie přináší jednotlivcům řadu negativních důsledků: ztrátu pozice a ekonomického statutu, prestiže, často i sociální identity. Někdy dokonce, podle Jandourka², vede k manželské krizi a deviantnímu chování.

Eva³ Švarcová pokládá nezaměstnanost i za psychologický problém, který může zvyšovat riziko ve vztahu k návykovým látkám a jiným sociálně patologickým jevům. Zvláště nebezpečná je pak dlouhodobá nezaměstnanost u dospívajících.

3.1 Dopad nezaměstnanosti na jedince a společnost

„Reakce na oznámení o propuštění z práce se může podobat reakci člověka, kterému lékař oznámil diagnózu závažné nemoci.“ (Šmajsová – Buchtová 2006, s.8)

Většina odsouzených sice před výkonem trestu odnětí svobody nepracovala (zjištěné poznatky z osobních karet), avšak bez uvedení důsledků nezaměstnanosti pro člověka by nebyla tato práce kompletní.

Podle Vágnerové⁴ ztráta zaměstnání, resp. profesního a sociálního postavení zvyšuje riziko sebevražedného jednání. Lze ji tedy interpretovat jako snížení pocitu vlastní hodnoty, trauma sebeúcty, které vede k poklesu sebehodnocení. Negativně může v této souvislosti působit ztráta životní perspektivy, nedostatek optimismu a víry v budoucnost, selhání celoživotních

¹ Viz Všeobecná encyklopedie. Praha: DIDEROT, 1999. sv. č. 5, 352.

² Viz JANDOUREK Jan: Sociologický slovník. Praha: Portál. 2001. 170.

³ Viz ŠVARCOVÁ Eva: Úvod do etopedie. Hradec Králové: Gaudeamus, 2002. 18.

⁴ Viz VÁGNEROVÁ Marie: Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Portál, 2004. 494.

plánů a představ, celkového dosavadního smyslu života. Za těchto okolností jde o komplexní neuspokojení v oblasti potřeby jistoty a bezpečí, potřeby seberealizace a potřeby pozitivní budoucnosti, tj. naděje.

Marie Vágnerová¹ se dále zmiňuje o nezaměstnanosti v souvislosti se situací romské minority. Autorka zdůrazňuje, že především dlouhodobá nezaměstnanost zvyšuje různá sociální rizika u této skupiny obyvatel. „Lidé ztrácejí pracovní návyky, zvykají si na zahálku a stávají se stále více závislými na sociální podpoře, popřípadě na jiných parazitních způsobech obživy (např. žebrání nebo drobných krádežích). Tím se snižuje jejich sociální status, zvyšuje se propad jejich životní úrovně a izolace od společnosti. Existuje reálné nebezpečí, že se návyk nepracovat a využívat sociální podpory stane životním stylem dalších generací Romů“

Křivohlavý² zařazuje ztrátu zaměstnání, nemožnost nalezení vhodného místa a zajištění potřebné ekonomické základny rodiny ke stresogenním faktorům. Na těžkost tohoto stavu ukazuje dle autora například častější výskyt depresí a úzkosti, zvýšená nemocnost, vyšší výskyt příznaků negativně změněného zdravotního stavu, snižování sexuální apetence či zvyšování konzumace alkoholu. Dlouhodobá nezaměstnanost pak může být příčinou trvalého napětí, které může podstatně ovlivnit tzv. sekundární hodnocení situace a schopnost zvládat těžkosti. Chronické napětí se pak může stát samo o sobě stresovou životní situací.

Podle Přádky³ neznamena nezaměstnanost v dnešní evropské podobě bídu a hlad v rodině, jak tomu bylo v 19. století nebo ještě ve 30. letech minulého století, ale spíše duševní trauma z neschopnosti zařadit se mezi produktivní občany, komplexy z nižší životní úrovně

a potíže z toho, že si nezaměstnaný neví rady se smysluplnou náplní nadbytečného volného času. Nezaměstnanost má pak negativní důsledky především na městské a velkoměstské obyvatelstvo a jeho mládež, neboť ti, kteří nic nedělají, směřují podle autora ke krádežím, podvodům, prostituci, drogám, a naplňují tak rčení „zahálka je sestrou hříchu“ uváděné v barokní pedagogice.

Šlěšková, Madrasová, Gecková a Dijk van⁴, kteří se zabývají vztahem mezi nezaměstnaností a zdravím, konstatují, že mnoho výzkumů potvrzuje negativní dopad nezaměstnanosti na

¹ Viz VÁGNEROVÁ Marie: Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Portál, ³2004. 676.

² Viz KŘIVOHLAVÝ Jaro: Psychologie zdraví. Praha: Portál, 2001. 176 a 179.

³ Viz PŘADKA Milan, KNOTOVÁ Dana a FALTÝSKOVÁ Jarmila: Kapitoly ze sociální pedagogiky. Brno: Masarykova univerzita, 2002. 12.

⁴ Viz ŠLĚŠKOVÁ Mária, MADARASOVÁ GECKOVÁ Andrea a DIJK van, Jitse P: Nezamestnanosť a zdravie a bsolventov stredných škôl – prvé výsledky výskumu. in Práca a jej kontexty. „Psychologické dni“ Trenčín, 17.–19. 9. 2003. Zborník príspevkov. Bratislava: STIMUL, 2003. 261.

zdraví (např. zvýšený krevní tlak, problémy se srdcem, chronická bronchitida), které byly zjištěny objektivními lékařskými vyšetřeními. Zároveň poukazují i na zhoršení subjektivního vnímání zdravotního stavu.

Potuček¹ dává nezaměstnanost do přímé souvislosti s trestnou činností, když uvádí: „Ztráta zaměstnání a trestný čin znamenají někdy začátek bludného kruhu, neboť trestané osoby nacházejí mnohem hůře zaměstnání. Nenajdou - li je, vede to k opakování trestné činnosti a jako recidivisté už mají jen mizivou naději, že budou znovu zaměstnání.“

Výrost a Fedáková² shrnují následující charakteristiky psychologické povahy, kterými se vyznačují nezaměstnané osoby:

- negativní změny v psychickém zdraví – emocionální distres, projevy úzkosti, deprese, negativní změny v sebepojetí (sebehodnocení, sebeobrana, identita), zvýšený výskyt neurotických symptomů,
- negativní změny v chování – sociální nepřizpůsobivost, jako jsou závislosti, delikvence, sociální zaostalost, samotářství apod.,
- negativní změny v somatickém zdraví, které se projevují příznaky organických onemocnění srdečního, cévního, trávicího, vylučovacího a pohybového systému, a ve změnách základních funkcí organismu jako např. imunity.

Podle Buchtové³ přerůstá problém nezaměstnanosti úzký rámeček ekonomiky a pomalu se začíná stávat jedním z hlavních témat hovorů s lidmi, kteří vyhledají pomoc psychologa. Autorka dále uvádí výsledky výzkumných šetření, která prokázala, že při zvýšení nezaměstnanosti o 1 % se zvyšuje kriminalita o 5,7 %, sebevraždnost o 4,1 % a počet přijatých do státních nemocnic o 3,4 %. U mladých lidí se vlivem dlouhodobé nezaměstnanosti nevytvářejí ve správném čase správné pracovní návyky. Nuda je vede k sociálně patologickému chování a následně k vyřazování ze společnosti.

Mareš⁴ zmiňuje u problému dlouhodobé nezaměstnanosti vzrůstající nároky na státní rozpočet (dávky v nezaměstnanosti a další podpory, sociální služby, ztráty na neodvedených daních a daňových úlevách), nárůst sociálně patologických jevů a celkově snížení stability společnosti. Proto se podle autora ocitá tato nezaměstnanost v centru pozornosti.

Mareš dále uvádí výsledky výzkumu při zjišťování důsledků nezaměstnanosti na jedince. Dle autora rozbití struktury denního času a vůbec změna vnímání času a s tím související

¹ Viz POTUČEK Martin: Sociální politika.. Praha: SLON, 1995. 62.

² Viz VÝROST Jozef a FEDÁKOVÁ Denisa: Nezamestnanosť a psychológia nezamestnaných. in Práca a jej kontexty. „Psychologické dni“ Trenčín, 17.–19. 9. 2003. Zborník príspevkov. Bratislava: STIMUL, 2003. 256.

³ Viz BUCHTOVÁ Božena: Nezaměstnanost je jako nevléčitelná nemoc in: Psychologie dnes, 5 (1999), 8–10.

⁴ Viz MAREŠ Petr: Nezaměstnanost jako sociální problém. Praha: SLON, 1998. 47.

deprivace z absence pravidelných činností, s sebou přináší sociální izolaci plynoucí z redukce sociálních kontaktů. Ztráta participace na cílech širších skupin a společenství, ztráta statutu, neboli sociální důstojnosti, či prestiže připisované osobě na základě jejího postavení v dané společnosti a důsledky této ztráty pro osobní identitu a sebeúctu nezaměstnaného jedince, vede obvykle k rozkladu rodinných vztahů a změny postavení nezaměstnaného v jeho vlastní rodině. Tyto negativní změny, jak vyplývá z výzkumu, vedou k ztrátě hodnot a respektu k veřejným autoritám, vydělení se z hlavního proudu společenského života, spojeného často s činností chápanou společností jako asociální¹.

Buchtová² k těmto důsledkům nezaměstnanosti dále přisuzuje zvýšení kriminality, zvláště u mladistvých a nárůst psychosomatických onemocnění (srdeční choroby, žaludeční vředy, kloubní revmatismus). Pokles sebedůvěry, snížení pocitu vlastní hodnoty a pokles důvěry k ostatním lidem jsou dle autorky další negativa, které procentuálně zvyšují asociální chování, či zdravotní problémy některých nezaměstnaných skupin.

3.2 Negativa ve vězeňství

Na předchozí kapitulu, která představovala důsledky nezaměstnanosti pro jedince, kteří o ni v průběhu života přišli, navazuje část, která se zaměřuje na důsledky, které představuje nezaměstnanost odsouzených při samotném výkonu trestu odnětí svobody. Jsou to skutečnosti, které jsou pro řádné občany společnosti nepochopitelné a snižují ve značné míře vážnost vězeňství v naší společnosti. Tyto situace byly nazvány „Negativa ve vězeňství“ a jedná se především o následující fakta.

Odsouzenému se nesnižují pohledávky vůči státu a neplatí náhradu škody způsobenou trestnou činností.

Náklady na výkon trestu odnětí svobody hradí občané ve formě odvodu daní, a tedy i ten subjekt, který byl trestnou činností poškozen.

Pobyt ve vězení je možno u některých odsouzených pokládat za „rehabilitační záležitost“, když si pomocí pravidelné stravy a cvičení zvyšují fyzickou kondici, kterou je možno považovat za důležitý předpoklad k získání sebevědomí v prostředí zločinu.

Podle Čírtkové³ získávají mladiství pachatelé ve věznicích často „proškolení“ od starších spoluvězňů a kriminální jednání se pak pro ně stává řemeslem, na které může být recidivista pyšný stejně jako jiný člověk na svou profesi. Nezaměstnanost nepředstavuje pro odsouzené

¹ Viz MAREŠ Petr: Nezaměstnanost jako sociální problém. Praha: SLON, ²1998. 74.

² Viz BUCHTOVÁ Božena (a kol.): Nezaměstnanost psychologický, ekonomický a sociální problém. Praha: Grada, 2002. 81.

³ Viz ČÍRTKOVÁ Ludmila: Policejní psychologie. Praha: Portál, ³2000. 166.

ohrožení, se kterým se nutně musí potýkat ostatní občané společnosti, kdy přicházejí o zdroj příjmů k zajištění svých základních potřeb jako je ubytování, strava a ošacení. To vše mají odsouzení v případě, že jim věznice práci nezajistí, prakticky zdarma. Výsledek je ten, že osoby páchající trestnou činností, „si žijí v určitých ohledech lépe“, než někteří občané, kteří jsou z trestního pohledu bezúhonní (např. bezdomovci).

Skutečnost, že odsouzený nepracuje a je ve svých potřebách (kromě těch, na nichž je v souvislosti s výkonem trestu odnětí svobody omezen) zajištěn, jej utvrzuje v přesvědčení, že pracovat nemusí a společnost se o něj postará i v případě páchaní trestné činnosti. Tuto zkušenost si pak s sebou odnáší i do občanského života.

Odsouzení, kteří před uvězněním pracovali, ztrácí pracovní návyky a po ukončení trestu se navrací do společnosti méně připravení na samostatný způsob života, než když do něj nastupovali.

Pro odsouzené jsou v rámci programu zacházení realizovány řady zájmových aktivit, jako jsou např. jazykový, hudební nebo výtvarný kroužek. Za stejné činnosti organizované pro děti v občanském životě musí jejich rodiče, na rozdíl od odsouzených, platit.

Odsouzení jsou povinni pracovat (§ 28 zákona 169/1999). Mohou být podrobeni nuceným pracím nebo službám (čl. 9 usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb).

K zaměstnání odsouzeného u jiného subjektu, jehož zřizovatelem nebo většinovým vlastníkem není stát, je třeba jeho předchozího písemného souhlasu. Odvolání souhlasu odsouzeným nelze považovat za odmítání práce. (§ 30 zákona 169/1999 Sb.). Tento nesoulad norem signalizuje, jakým směrem se ubírá vězeňství v naší společnosti. Nabízí se otázka, zda se v rámci humanizace vězeňství neblíží doba, kdy bude potřeba souhlasu odsouzeného, aby byl trest odnětí svobody vykonán.

Celkově dochází k situaci, kdy nejsou ve všech oblastech naplňovány cíle, funkce ani hlavní zásady výkonu trestu odnětí svobody.

Dá se předpokládat, že tyto skutečnosti vytváří celkově negativní obraz na způsob realizace výkonu trestu odnětí svobody v naší společnosti. Občané jsou sice chráněni před pachateli trestných činů během jejich umístění ve věznicích, ale realizované metody působení na odsouzené neodpovídají jejich dalším potřebám, představám ostatních občanů o způsobu realizace trestu ani zájmům společnosti. Většina odsouzených se jednou vrátí do občanského života, avšak zkušenosti zde nabyté jim budou při jejich opětovném začleňování do společnosti spíše na obtíž.

4. Výkon trestu odnětí svobody

Tato kapitola se zaměřuje na výkon trestu odnětí svobody. Obsahuje nejen vymezení těchto pojmů tak, jak jsou upraveny stávajícími legislativními normami, ale i ustanovení dalších předpisů, které mají souvislost s realizací účelu a hlavními zásadami výkonu trestu odnětí svobody a s tématem zaměstnávání odsouzených osob. Zároveň obsahuje myšlenky některých autorů zabývajících se problematikou vězeňství, které souvisí s tématem zaměstnávání odsouzených.

„**Účelem trestu** je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti a vychovávat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti (§ 23 zákona č. 140/1961 Sb.).

Z tohoto znění je zřejmé, že základním účelem trestu a konečným cílem je ochrana společnosti před pachateli trestných činů. Toto působení na odsouzeného je pak zároveň prostředkem výchovného vlivu i na ostatní členy společnosti.

Funkcemi trestu odnětí svobody se zabývá ve svém díle Hála¹, který je dělí na funkce vyrovnávací a regulativní.

Vyrovňovací funkce trestu, jejímž cílem je vyrovnat se s realitou trestného činu. Mezi vyrovnací řadí vyrovnání se oběti s trestným činem – negativní emoce poškozených či pozůstalých jsou eliminovány nebo alespoň kompenzovány újmou způsobenou pachateli trestného činu, případně náhradou škody.

Dále interiorizace viny ze strany pachatele trestného činu během období výkonu trestu.

Regulativní funkce trestu akcentuje více než funkce vyrovnávací cíl chránit společnost před pachateli trestné činnosti a je možno ji ztotožnit s účelem trestu, jak je definován v § 23 zákona č. 140/1961 Sb. Hála² rozlišuje následující tři způsoby naplňování této funkce trestu.

Izolace – nachází-li se odsouzený ve výkonu trestu odnětí svobody, je mu ve většině případů zabráněno v páčání další trestné činnosti (především mimo věznic).

Odstrašování – tato funkce je založena na předpokladu, že potencionální pachatelé trestného činu zváží, na základě konfrontace se skutečností fungující posloupnosti zločin – trest, své budoucí jednání a rozhodnou se čin nespáchat.

Úsilí o změny chování, eventuálně osobnosti pachatele trestné činnosti – časový prostor výkonu trestu odnětí svobody má být intenzivně využit k útlumu nežádoucího chování

¹ Viz HÁLA Jaroslav: *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií o.p.s., 2005. 40.

² Viz HÁLA Jaroslav: *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií o.p.s., 2005. 42-45.

a rozvoji nejrůznějších forem chování prosociálního, jako je osvojení si smyslu pro odpovědnost a podpora těch postojů a dovedností, které zvyšují šanci na život v souladu se zákonností a na reintegraci do společnosti po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Hlavní zásady výkonu trestu odnětí svobody jsou stanoveny zákonem č.169/1999 Sb., kde se v § 2. uvádí: „Trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody; tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti“. V dalším odstavci je stanoveno: „S odsouzenými ve výkonu trestu se musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem“. Ve stejném zákoně je v § 5 uvedeno, že trest se vykonává ve věznicích nebo ve zvláštním oddělení vazebních věznic, jejichž správu zajišťuje Vězeňská služba České republiky. Tato organizace má, mimo jiné, následující úkoly stanovené v § 2. zákona 555/1992 Sb., které jsou zaměřeny na realizaci programu zacházení a zaměstnávání vězňů.

Prostřednictvím programů zacházení soustavně působit na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody s cílem vytvořit předpoklady pro jejich nekonfliktní způsob života po propuštění.

Vytvářet podmínky pro pracovní a jinou účelnou činnost osob ve výkonu trestu odnětí svobody.

Provozovat hospodářskou činnost za účelem zaměstnávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody.

Zabezpečovat vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody v zařízeních Vězeňské služby ČR.

O zaměstnávání osob umístěných ve výkonu trestu odnětí svobody se zmiňuje i článek devět Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve kterém se v prvním odstavci praví: „Nikdo nesmí být podroben nuceným pracím nebo službám.“ Zároveň však v následujícím odstavci dodává, že ustanovení prvního odstavce se nevztahuje, mimo jiné, na: „práce ukládané podle zákona osobám ve výkonu trestu odnětí svobody nebo osobám vykonávajícím jiný trest nahrazující trest odnětí svobody.“ Také autoři literatury zaměřené na oblast vězeňství se ve svých dílech zmiňují o zaměstnávání odsouzených.

například Coyle¹ považuje za základní princip dobře řízené věznice tu skutečnost, že jsou odsouzenému vězni ponechána všechna civilní práva, která mu nebyla odňata výslovně, anebo dodatečně vlivem nezbytných následků. Mezi tato práva zahrnuje, mimo jiné, právo na přístup k různým aktivitám jako jsou práce, vzdělání, kulturní aktivity, tělesná cvičení a náboženské obřady.

Lenka Sedláková² považuje zaměstnání, vedle zdravotní péče a bydlení, za jedno ze sociálních práv občana. Toto právo se tady vztahuje i na osoby umístěné ve výkonu trestu odnětí svobody.

Hála³ představuje ve svém díle následující tři základní axiomy Evropské vězeňské filozofie.

První axiom vychází ze základní listiny lidských práv a svobod. Vězeňský systém a společnost musí prokazovat úctu k základním lidským právům vězně.

Druhý axiom vychází z filozofie, že odnětí svobody je samo o sobě dostatečným trestem, vlastní pobyt ve vězení nemá být trestem navíc.

Třetí axiom by měl umožňovat vězňům zlepšovat jejich znalosti a schopnosti s cílem jejich reintegrace do společnosti.

Hála dále charakterizuje celkovou vězeňskou koncepci Velké Británie, která klade velký důraz na zaměstnávání odsouzených, následovně: „Věznění lidé mají žít v psychosociální atmosféře relativní spokojenosti vyplývající z jejich plné zaměstnanosti náročnou smysluplnou prací a dalšími užitečnými činnostmi sledujícími jejich reintegraci“ Je⁴ zřejmé, že při naplňování účelu a funkce trestu odnětí svobody má zaměstnání odsouzených významné místo pro její nenahraditelný podíl na socializaci osobnosti vytvářením vztahu k práci a pracovních návyků, a tím i formování vlastností žádoucích pro plnohodnotný život po návratu do společnosti. Zařazení odsouzeného do pracovního procesu je také významným nástrojem k získání finančních prostředků, které je možno použít k náhradě výkonu trestu a platbám pohledávek způsobených trestnou činností odsouzených.

¹ Viz COYLE Andrew: *Řízení věznic v čase změn*. Příloha časopisu České vězeňství č. 1/2004. Praha: Vazební věznice Praha – Pankrác, 2004. 96.

² Viz SEDLÁKOVÁ Lenka: *Proměny hranic v moderní společnosti: od marginality k marginalizaci, od iluzivní k exkluzivní společnosti*. In. *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2002. 19.

³ Viz HÁLA Jaroslav: *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií o.p.s., 2005. 19.

⁴ Viz HÁLA Jaroslav: *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií o.p.s., 2005. 30.

5. Program zacházení

Zaměstnávání odsouzených je nedílnou součástí „programu zacházení“ s odsouzenými, který představuje základní prostředek působení na vězňenské osoby a výrazně ovlivňuje úspěšnost plnění účelu výkonu trestu odnětí svobody. Tato kapitola shrnuje problematiku programu zacházení tak, jak je upravena ve stávajících normách.

Samotný pojem „**Zacházení**“ definuje Hála¹ jako soubor aktivit vězeňských pracovníků, aplikovaný s cílem motivovat vězně (poskytovat mu společensky hodnotné a osobně přitažlivé výzvy) k práci na sobě samém a tím pomáhat zvyšovat jeho šance na život v zákonnosti po propuštění z vězení a na reintegraci do demokratické společnosti.

Program zacházení upravují § 41 zákona 169/1999 Sb., hlava čtvrtá vyhlášky ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb. a vnitřní řád věznice pro odsouzené. Zpracovává se na základě komplexní zprávy o odsouzeném s ohledem na délku trestu, charakteristiku osobnosti a příčiny trestné činnosti. Tato zpráva je shrnutím výsledků sociálního, pedagogického, psychologického a lékařského posouzení, popřípadě jiných dostupných materiálů o osobě odsouzeného. Při zpracování programu zacházení spolupracuje věznice podle potřeby s příslušnými orgány sociálního zabezpečení a při jeho tvorbě se dbá, aby byl přístup k odsouzeným postaven komplexně - musí oslovovat celou osobnost v jejich jednotlivých složkách, jako jsou vědomosti, postoje, motivační pochody apod., dále diferencovaně - musí využívat různé způsoby a programy zacházení s odsouzenými a nakonec permanentně - měl by probíhat denně celých 24 hodin, a to za účasti všeho personálu.

Vlastní zacházení s odsouzenými by mělo v ideální podobě zahrnovat soubor vzájemně provázaných postupů a programů, směřujících k jedinému cíli, jímž je příprava odsouzených na samostatný, společensky přijatelný způsob života po ukončení výkonu trestu. Tyto postupy a programy by měly přispívat ke změnám osobnosti odsouzených, které by napomohly jejich reintegraci do společnosti. V konečném efektu by měly navodit změnu individuálních měřítek posuzování, především kognitivních vzorců např. v následujících ohledech.

Postoj k práci jako součást důležitých charakterových vlastností - práce, vzdělávání a aktivity ve volném čase jsou v životě oprávněné a nezastupitelné, hospodaření s časem je znakem zralé osobnosti,

¹ VÍZ HÁLA Jaroslav: *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií o.p.s., 2005. 44-45.

Volní vlastnosti, usilování - dříve, než se dostaví příjemné výsledky, je nezbytné investovat vlastní úsilí.

Koncepce osobní autonomie - jedinec může do značné míry určovat svůj osud ve světě, který má čitelný řád a pravidla,

Sebepojetí, obraz sebe sama a individuální odpovědnost za jednání - jedinec si vždy v konkrétní situaci volí vlastní způsoby chování při rozhodování mezi variantami řešení problémů, za svou volbu nese odpovědnost, a musí být tedy připraven nést důsledky za to, jakým způsobem se ve společnosti prosazuje.

K dosažení těchto změn, a tím i k plnění účelu a hlavních zásad výkonu trestu, stanoví věznice pro každého odsouzeného individuální program zacházení, který obsahuje konkrétně formulovaný cíl působení a metody zacházení směřující k jeho dosažení.

Program zacházení s odsouzeným se člení na oblasti pracovní, vzdělávací, speciální výchovné a zájmové aktivity. Dále na oblast utváření vnějších vztahů.

Plnění cílů programu zacházení jednotlivého odsouzeného se hodnotí pravidelně ve stanovených termínech podle typu věznice. Při tomto hodnocení se program zacházení s odsouzeným projednává a aktualizuje v souladu s vývojem jeho osobnosti a změnami jeho chování a jednání.

Zaměstnávání odsouzených je součástí pracovních aktivit programu zacházení. Smysluplná práce je důležitým výchovným prostředkem s obecnou platností. Jejím hlavním posláním je zejména (kromě mzdy za odvedenou práci) vytvářet podmínky pro získávání a zvyšování pracovních dovedností, kladného poměru k práci, kvalifikace a rozšiřování všeobecné informovanosti.

Pracovními aktivitami programu zacházení se podle § 36, odst. 3, Vyhlášky ministerstva spravedlnosti č. 354/1999 Sb. rozumí kromě zaměstnávání také práce potřebná k zajištění každodenního provozu věznice (úklidová a obdobná činnost) a pracovní terapie, vedená zaměstnanci vězeňské služby s potřebným odborným vzděláním.

6. Zaměstnávání odsouzených

Tato část práce je věnována samotné problematice zaměstnávání osob umístěných ve výkonu trestu odnětí svobody se zaměřením na Věznici Horní Slavkov. V úvodu do tohoto tématu je uveden stručný pohled do historie zaměstnávání vězňů ve vězeňských systémech. Dále je představen způsob organizace zaměstnávání odsouzených a její struktura. Závěr kapitoly obsahuje způsoby realizace zaměstnávání odsouzených v uvedené věznici a počty osob v nich zapojených.

6.1 Pohled do vývoje zaměstnávání odsouzených

Zařazování odsouzených do pracovního procesu je podle Hály¹ v současnosti považováno (a také v minulosti bylo) za základní a naprosto nezastupitelný faktor různých systémů zacházení s vězni, který utváří v žádoucím směru vztah odsouzeného k práci jako typicky lidské potřebě i k práci jako prostředku uspokojování dalších potřeb i zájmů člověka.

Zaměstnávání² odsouzených má v historii vězeňství dlouholetou tradici. První ústavem, jehož cílem bylo vychovávat jedince pro poctivou práci, bylo zařízení v Bridevelli v Anglii, které zřídil anglický král Eduard VI. v roce 1553. V roce 1595 bylo založeno podobné zařízení pro muže v Amsterdamu a o rok později v roce 1596 byl k tomuto ústavu přičleněn ústav pro ženy. Zařízení mělo výlučně výchovný charakter se zaměřením na pracovní výchovu. Svěřenci byli za práci finančně odměňováni, přičemž část výdělku byla určena na hrazení pobytu, stravy a další výdaje spojené s převýchovou.

Po vzoru amsterodamského ústavu vznikají podobná zařízení v různých částech Evropy např. v Německu, Itálii, Belgii, Francii, Polsku. Přes určitá specifika měly společnou převýchovnou metodu v podobě pracovní výchovy. Ústavy nepoužívaly tresty ve výchovném ani převýchovném procesu a zároveň připravovaly mladistvé k výkonu povolání, nejčastěji v učebních oborech.

Jaroslav Hála³ se zmiňuje o zaměstnávání vězňů při klasifikaci vývoje vězeňských koncepcí v USA po roce 1787. I zde se zaváděly různé přístupy, které měly jednu společnou charakteristiku, že vězni během výkonu trestu pracovali. V určitém období se dokonce stala výroba využívající levné práce vězňů nejvyšším cílem managementu věznic. Tato „éra

¹ Viz HÁLA Jaroslav: Úvod do teorie a praxe vězeňství. České Budějovice: Vysoká škola evropských regionálních studií o.p.s., 2005. 125.

² Viz ŠVARCOVÁ Eva: Úvod do etopedie. Hradec Králové: Gaudeamus, 2002. 93.

³ Viz HÁLA Jaroslav: Úvod do teorie a praxe vězeňství. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií o.p.s., 2005. 10–11.

vězeňského průmyslu“ však znamenala ústup od individuálního přístupu k odsouzeným a přinesla dokonce degradaci jejich osobnosti.

Matoušek¹ dává zaměstnávání vězňů do souvislosti ze začátkem průmyslové revoluce v osmnáctém století, která se ve svých počátcích opírala o manufakturní výrobu. „Vydědenci společnosti“ byli podle Matouška, v souladu s hlavním požadavkem doby, využíváni jako laciná pracovní síla. Svou prací v ústavních dílnách si vydělávali na své potřeby a teoretici to ospravedlňovali potřebou jejich výchovy k řádné občanské morálce.

6.2 Organizace zaměstnávání odsouzených

Podle platných legislativních předpisů je odsouzený povinen pracovat, pokud je mu přidělena práce a není uznán dočasně práce neschopným nebo není po dobu výkonu trestu uznán zdravotně nezpůsobilým k výkonu práce. Tato povinnost je mu stanovena v § 28 a 29 zákona 169/1999 Sb. Samotné zaměstnávání odsouzených upravují §§ 29 až 33 zákona 169/1999 Sb. a §§ 41 až 45 vyhlášky ministerstva spravedlnosti 345/1999 Sb. Při zaměstnávání odsouzených je věznice povinna zajistit odměňování odsouzených za práci, vytvářet podmínky pro to, aby odsouzení mohli získat a zvyšovat si svoji pracovní kvalifikaci a rozšiřovat si svoji všeobecnou informovanost. Při zařazování do práce musí přihlídnout k jejich zdravotní způsobilosti s přihlédnutím k jejich odborným znalostem a dovednostem,

Odsouzený je zařazen do práce rozhodnutím ředitele věznice, a to zpravidla na základě doporučení odborných zaměstnanců, jako jsou psycholog, speciální pedagog, sociální pracovník, vychovatel, popřípadě další pracovníci vězeňské služby určené ředitelem věznice.

Povinnost pracovat se nevztahuje na odsouzeného staršího 65 let, dále je-li odsouzený plně invalidní, popřípadě jeho zdravotní stav neumožňuje trvalé pracovní zařazení. Pracovní povinnost se též nevztahuje na osoby dočasně práce neschopné, nebo také tehdy, pokud z povahy překážky vyplývá, že je jeho pracovní povinnost vyloučena.

Trvalý dohled nad pracovní činností odsouzených konanou na všech pracovištích uvnitř i mimo věznici zajišťuje určený zaměstnanec vězeňské služby. Odmítnutí práce odsouzeným, který byl zařazen do práce, je závažným porušením jeho povinností, za něž se mu zpravidla uloží kázeňský trest.

Prvořadým úkolem, na všech pracovištích věznice, je dodržování předpisů bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. S tím úzce souvisí vybavení odsouzených pracovními ochrannými pomůckami ve vztahu k charakteru vykonávané práce. Tyto ochranné pracovní pomůcky zajišťují buď cizí podnikatelské subjekty nebo jsou poskytovány z vlastních zdrojů věznice

¹ Viz MATOUŠEK Oldřich: Ústavní péče. Praha: SLON, ²1999. 29.

a jsou zahrnuty v nákladech garanta zaměstnávání, případně kombinací obou způsobů. Speciální ochranné pracovní pomůcky si zajišťuje smluvní firma sama s ohledem na povahu výroby. Správné používání ochranných pracovních pomůcek je ze strany pracovníků věznice pravidelně kontrolováno, stejně tak jako platnost různých průkazů a oprávnění, včetně zajištění prodloužení jejich platnosti. Výše odměn odsouzených za práci závisí na jejich kvalifikaci, pracovním zařazení, výkonnosti a počtu odpracovaných hodin. V časové mzdě jsou zařazeni pracovníci vnitřních provozů nebo tam, kde nelze uplatnit mzdu úkolovou. Odsouzení mohou být zařazeni do tří skupin základních složek odměny. Zpravidla je využívána první nebo druhá skupina. Minimální hranice odměny je stanovena v první skupině na 4 500,-- Kč (jedná - li se o práci, pro jejíž výkon není potřeba odborná kvalifikace) a na 6 750,-- Kč ve druhé skupině (jedná - li se o práci, pro jejíž výkon je potřebné vyučení v oboru nebo jiná odborná kvalifikace) za plně odpracovaný fond pracovní doby. Tam, kde lze pracovní činnost úkolovat, jeví se tato forma odměňování jako výhodnější, více se zde uplatňuje motivační složka. Odměňování odsouzených je prováděno na základě Nařízení generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky č.48/2000 ve znění pozdějších předpisů.

Zaměstnávání odsouzených má ve Věznici Horní Slavkov v péči „Samostatný referát zaměstnávání vězněných osob“, jehož struktura a pracovní náplň jednotlivých funkcí je následující:

- a) vedoucí referátu - odpovídá za celkový chod oddělení, připravuje podklady smluv se subjekty zaměstnávajícími odsouzené osoby,
- b) hlavní mistr – zabezpečuje zakázky pro pracoviště, organizuje a řeší otázky denního provozu pracovišť,
- c) dva mzdoví referenti – připravují podklady pro komisi, která provádí zařazování nebo vyřazování odsouzených z pracoviště podle potřeb zaměstnavatele,
- d) dva směnmistři z řad odsouzených – pomáhají při činnosti mzdovým referentům,
- e) pět mistrů na vnějších pracovištích – přidělování jednotlivých zakázek na konkrétní pracoviště, evidence docházky odsouzených, kontrola a odebírání hotových výrobků, určování data expedice hotových výrobků,
- f) dva mistři vnitřního pracoviště – organizují a provádí činnosti potřebné k dennímu provozu věznice.

Dále se na organizaci pracovní činnosti odsouzených podílí následující pracovníci, kteří nejsou zaměstnanci vězeňské služby:

- a) pracoviště B.D.S. – dva pracovníci údržby a seřizování strojů a spolumajitel firmy,

- b) pracoviště FUNECO – stálý mistr pracoviště a zástupce firmy, který navštěvuje pracoviště nepravidelně.

6.3 Formy zaměstnávání odsouzených

Zaměstnávání odsouzených v rámci Vězeňské služby České republiky se uskutečňuje v následujících formách:

- a) u cizích podnikatelských subjektů
- b) v rámci provozoven střediska hospodářské činnosti,
- c) ve vlastní výrobní činnosti,
- d) ve vnitřním provozu věznice,
- e) účastí ve vzdělávacích kurzech.

V roce 2007 bylo ve Věznici Horní Slavkov umístěno v průměru denně 778 odsouzených. Po odečtení osob, které nebyly z různých důvodů schopny zařazení do práce, tvořil počet vězňů zahrnutých v evidenci zaměstnávání celkem 761 osob. Z tohoto počtu bylo v roce 2007 zaměstnáno průměrně 366 odsouzených, což činilo 53,54 %. Z tohoto údaje vyplývá, že v roce 2007 bylo v průměru 365 práceschopných odsouzených pracovní nezařazeno. Průměrný hodinový výdělek pracujícího odsouzeného činil v tomto roce 23,06 Kč. Náplň činnosti pracovišť jednotlivých forem zaměstnávání a početní stavy odsouzených, zapojených do nich ve jmenované věznici, udává následující přehled:

a) Zaměstnávání u cizích podnikatelských subjektů

Tato forma zaměstnávání odsouzených je zabezpečena smlouvami o pronájmu nebytových prostor, zařazení odsouzených do práce a dodávkách energií. K zaměstnávání odsouzeného u jiného subjektu, jehož zřizovatelem nebo většinovým vlastníkem není stát, je třeba jeho předchozího písemného souhlasu. Odvolání souhlasu nelze považovat za odmítnutí práce. U tohoto způsobu zaměstnávání odsouzených věznice zpravidla nabízejí nevyužité výrobní prostory, bez instalované technologie. Tu si zajišťuje každý nájemce v souvislosti se svým výrobním programem.

Odsouzené ve Věznici Horní Slavkov zaměstnává jeden cizí podnikatelský subjekt, a to firma FUNECO-CZ Sokolov. Výrobní program této firmy obsahuje broušení litinových odlitků, a dále se zde provádí zámečnické a pomocné práce. Dle profesí požaduje firma převážně obráběče kovů, které si sama zapracovává. Na tomto pracovišti se pracuje na jednu směnu a v roce 2007 zde bylo zaměstnáno průměrně 43,9 odsouzených, co představovalo 5,8 % práceschopných vězňů.

b) Zaměstnávání v rámci provozoven střediska hospodářské činnosti

Při této formě zaměstnávání pracují odsouzení převážně na jednoduchých kompletačních pracích a na pracích s jednoduchou technologií. S firmou, která má zájem o tuto formu spolupráce, uzavírá věznice smlouvu o dílo. Na základě této smlouvy se odvíjejí ceny jednotlivých pracovních operací na předmětu pracovní činnosti od veškerých vynaložených nákladů. Platí zásada, že při uzavírání hospodářského roku nesmí být provozovna střediska hospodářské činnosti ztrátová. Tato forma zaměstnávání odsouzených se z ekonomického pohledu věznice jeví jako výhodná.

V rámci provozovny střediska hospodářské činnosti působí ve věznici dvě organizace, a to firmy B.D.S. Mariánské Lázně a PROPAGACE. Firma B.D.S. má ve svém výrobním programu kompletace držáků potrubního vedení od průměru 15 mm do 1750 mm, okapových svodů a žlabů. Práce není náročná a zařazování jsou převážně nevyučení odsouzení. Zakázky zadává firma se sídlem v Německu.

Firma PROPAGACE je sdružení firem DUDEK Locket, Markest Sokolov a Hand-Made service Kozolupy, HDMAED Růžička a Nostra Cheb, které vzniklo 6. 3. 2003. Jeho činnost je zaměřena na kompletaci propagačních materiálů, letáků, prospektů, jejich balení a expedici pro západní Evropu. Jedná se o jednoduchou práci, pro kterou není vyžadována žádná odbornost. Vykonávat ji mohou i nevyučení odsouzení. Výroba je organizována na ranní směnu.

Obě tyto firmy zaměstnávaly v roce 2007 měsíčně průměrně 138,1 odsouzených, což činilo 18,1 % práceschopných vězňů.

c) Zaměstnávání ve vlastní výrobní činnosti

Vlastní výrobní činnost je prováděna ve vlastní režii věznice a realizuje se převážně na zajišťování státních zakázek pro některý z resortů (např. ve Věznici Mírov se vyrábí nábytek pro soudy a justiční stráž). Tato forma zaměstnávání odsouzených je poměrně náročná na řízení a organizaci výroby s příslušným personálním zabezpečením. Ve Věznici Horní Slavkov není tento druh zaměstnávání odsouzených realizován.

d) Zaměstnávání ve vnitřním provozu věznice

Tato forma zaměstnávání odsouzených je realizována v každé věznici a po roce 1989 došlo v předmětu její činnosti a počtu odsouzených, kteří ji vykonávají, pouze k nepatrným změnám. Jedna ze změn bylo zařazení odsouzených na pracoviště třídění odpadu, jehož vznik souvisel s legislativními změnami týkajícími se hospodaření s odpady. Druhy prací a počet odsouzených k nim přidělených je uveden v tabulce č. 1.

Tabulka č. 1 – Klasifikace pracovišť vnitřního provozu věznice	
	Počet odsouzených
kuchyň odsouzených	20
rozvoz stravy	4
výměňíková stanice rozvodu tepla	4
dílny - opravy ve věznicí,	14
autodílna – údržba,	1
sklad – výměna, praní, žehlení, oprava oděvů odsouzených aj.	13
ošetřovna zdrav.střediska – úklid	2
knihovna odsouzených	1
třídění odpadu	3
číšník jídelny pro zaměstnance	2
holič	1
provozní pracovníci - úklid v objektech věznice (kanceláře, tělocvična, vstupní budova aj.).	4
Celkem vnitřní provoz v roce 2007	69

Některá pracoviště vnitřního provozu vyžadují určitou odbornou kvalifikaci a znalost v profesi. V tomto směru jsou odsouzení na pracoviště vybíráni. Na pracovišti vnitřního provozu věznice bylo v roce 2007 zařazeno průměrně 60,9 vězňů, což činilo 8 % práce schopných odsouzených.

e) Účastí ve vzdělávacích kurzech

Tato forma zaměstnávání odsouzených je totožná s oblastí vzdělávacích aktivit programu zacházení. Odsouzení zařazení do vzdělávacích kurzů I. a II. se započítávají mezi pracovně zařazené a jsou tak i statisticky vykazováni. V období letních prázdnin tedy dochází ke snížení procenta zaměstnanosti odsouzených ve věznicí. Tito odsouzení mají během absolvování kurzu nárok na „stravovací poukázku“ vyšší finanční hodnoty, než odsouzení pracovně nezařazení. Přehled o vzdělávacích kurzech realizovaných ve věznicí je uveden v tabulce č. 2.

Tabulka č. 2 - Přehled vzdělávacích aktivit školního roku 2006/2007				
Název kurzu	Doba trvání	Celkem hodin	Průměrný počet žáků	Počet odsouzených, kteří získali doklad o absolvování
Vzdělávací kurz I.	10	513	16	5 – osvědčení
Vzdělávací kurz II.	10	513	13	6 – osvědčení
Výuka českého jazyka	10	180	7	
Výuka anglického jazyka	10	84	14	
Výuka německého jazyka	10	84	16	
Celkem			66	11

Cílem vzdělávacích kurzů I. a II. je doplnit odsouzeným základní učivo 6. – 9. ročníku základní školy. Jsou do nich zařazováni odsouzení, kteří ukončili školní docházku na I. stupni základní školy nebo nedokončili II. stupeň základní školy. V těchto kurzech se vyučují předměty český jazyk, matematika, dějepis a přírodopis. Výuka probíhá od pondělí do čtvrtka v rozsahu čtyř hodin denně.

Výuka českého jazyka pro cizince se koná od pondělí do čtvrtka v rozsahu jedné hodiny denně. Do tohoto kurzu jsou zařazováni odsouzení (zvláště cizinci), kteří mají zájem rozšířit si své znalosti v českém jazyce. Výuka německého a anglického jazyka je rovněž organizována v rozsahu jedné hodiny denně od pondělí do čtvrtka. Do těchto kurzů jsou zařazováni odsouzení, kteří mají zájem o získání nebo rozšíření znalostí v některém, popřípadě v obou jazycích.

Výuka ve všech kurzech probíhá v období klasického školního roku tj. září – červen ve dvou učebnách a zajišťují ji dva externí učitelé. O materiální zabezpečení se stará věznice. Počet odsouzených, kteří se zúčastnili vzdělávacích kurzů v roce 2007 byl v průměru 13,8 osob.

7. Zvýšení zaměstnanosti odsouzených a jejich možná řešení

Závěrečná kapitola je zaměřena na zjištění možných příčin současné nízké zaměstnanosti odsouzených v českém vězeňství jako celku a zároveň specifík Věznice Horní Slavkov. Získané údaje byly rozděleny podle zdrojů do následujících tří kategorií:

- a) literatura a další zdroje,
- b) poznatky vedoucího Samostatného referátu zaměstnávání vězňů Věznice Horní Slavkov,
- c) vlastní šetření.

A) Údaje získané studiem literatury

Matoušek¹ vidí příčiny nízkého stavu zaměstnanosti odsouzených v současné legislativě, ve které chybějí zákony zvýhodňující podnikatele zaměstnávající vězně. Dále chybí podle autora metodika edukačních programů, kvalifikovaný personál a rekvalifikační kurzy pro personál, který ve věznicích pracoval za předchozího režimu a je navyklý na svou represivní všemoc, kterou dnes netolerují ani vězňové ani normy mezinárodních penologických organizací.

O hlavních příčinách současné nízké míry zaměstnanosti odsouzených se zmiňuje i Hála², který uvádí výsledek průzkumu Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, katedry právních oborů, řízení a ekonomiky. Při tomto šetření se zjišťovaly názory ředitelů českých věznic na příčiny aktuálního neuspokojivého stavu a možnosti zlepšení. Na otázku „V čem spatřujete hlavní příčinu současné nízké míry zaměstnanosti odsouzených?“, obdrželi následující odpovědi uváděné v pořadí dle klesající četnosti:

- a) malý zájem podnikatelských subjektů o práci odsouzených,
- b) nízká pracovní kvalifikace odsouzených,
- c) nemožnost zaměstnávat z bezpečnostních důvodů odsouzené mimo objekt věznice,
- d) míra nezaměstnanosti v jednotlivých regionech ČR,
- e) nedostatek vhodných výrobních a skladovacích prostorů ve věznicích,
- f) nedostatek finančních prostředků na zřizování výrobních provozů,
- g) uplatňování minimální mzdy ve vězeňství,
- h) výrazná fluktuace odsouzených,
- i) levnější pracovní síla ze zahraničí,

¹ Viz MATOUŠEK Oldřich: Ústavní péče. Praha: SLON, 2000. 81.

² Viz HÁLA Jaroslav: Úvod do teorie a praxe vězeňství. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií o.p.s., 2005. 126.

- j) nedostatek příslušníků vězeňské stráže ke střežení odsouzených mimo objekt věznice,
- k) špatný zdravotní stav odsouzených.

Východisko ze současné situace vidí ředitelé věznic v následujících opatřeních:

- a) státní zakázky pro věznice,
- b) investice do budov a zařízení věznic včetně technologií,
- c) daňové zvýhodnění pro podnikatelské subjekty,
- d) podpora vlastní podnikatelské činnosti.

Samotný Hála¹ považuje za hlavní bod obratu k lepšímu „proměnu v myšlení všech zainteresovaných pracovníků příslušných orgánů a institucí“, tj. přijetí a interiorizaci filozofie spatřující v práci těžiště účinného zacházení s vězni, výrazná osobní angažovanost, zejména vedoucích pracovníků vězeňství v prosazování požadavků Evropských vězeňských pravidel v této oblasti. Autor dále doporučuje využívání zahraničních zkušeností, nejlépe získávaných bezprostředním seznámením se s vězeňskou praxí v sousedních, ale i dalších zemích. Jako příklad uvádí věznici v Rakousku, kde pečlivě analyzovali pracovní šance svých svěřenců ve vztahu k potřebám blízkého velkého města a pohotově saturovali poptávku po stále vysokém podílu neatraktivní ruční práce v oblasti hospodaření s odpady. Mezi odborníky panuje značná shoda v tom, že dosažení úspěchu v oblasti zaměstnávání vězňů spočívá v rozvoji vlastní podnikatelské (hospodářské) činnosti věznic a zvyšování podílu vězňů zaměstnávaných podnikatelskými subjekty mimo věznici.

Přitom je však nutno zohlednit specifické podmínky vězeňství. To znamená nevystavovat práci vězňů (alespoň ne vždy a všude) ostrému testování trhem. Vývoj pak směřuje nutně k tomu, vyrábět ve věznicích vhodné výrobky a poskytovat užitečné služby pro stát, tj. na bázi státních zakázek pro určité rezorty, jako jsou resort obrany, školství, zdravotnictví a především spravedlnosti, kdy se jedná o jejich vlastní zdroje pracovních sil.

Marešovo² přesvědčení, že rozhodující příčiny nezaměstnanosti ve společnosti leží mimo možnosti aktivního ovlivnění ze strany jednotlivců, platí pro oblast vězeňství dvojnásob. Hlavními příčinami jsou špatná distribuce bohatství, krátkozraké investice, spekulace, nevhodná obchodní politika, nekompetentní vláda a politikaření jednotlivých stran, kdy se jedná spíše o řešení vlastních stranických a osobních zájmů než o zájmy společnosti.

¹ Viz HÁLA Jaroslav: Úvod do teorie a praxe vězeňství. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií o.p.s., 2005. 128.

² Viz MAREŠ Petr: Nezaměstnanost jako sociální problém. Praha: SLON, ²1998. 13–14.

B) Poznatky vedoucího Samostatného referátu zaměstnávání vězňených osob

Tento pracovník kontaktuje pravidelně a opakovaně podnikatelské subjekty působící v regionu věznice. Na internetových stránkách a v regionálním tisku nabízí pronájem nebytových prostor věznice, zúčastňuje se jednání Hospodářské komory Poohří v Sokolově a na Úřadech práce v Chebu, Sokolově a Karlových Varech. Výsledky těchto aktivit však nepřináší potřebné zakázky pro zvýšení zaměstnanosti odsouzených. Během tohoto snažení však byly získány následující poznatky, které bychom mohli shrnout do několika následujících vět.

Značné množství firem trpí nedostatkem práce a zavádějí náhradní výrobní programy s omezeným počtem pracovníků.

Případnou potřebu nadvýroby, nebo i hlavní výrobní činnost u jednoduchých montážních prací, řeší firmy formou zadávání domácích prací (právě tyto práce by byly vhodné pro odsouzené).

Některé firmy požadují různou výrobní technologii, včetně kvalifikovaných pracovníků a dále nepřetržitý přístup na pracoviště, včetně pohybu vozidel a zaměstnání odsouzených mimo areál věznice.

Z uvedených skutečností vyplývá, že je nutno zaměřit se na vytváření pracovních příležitostí pro odsouzené formou státních zakázek ve vhodných nebytových prostorách věznice.

K realizaci této myšlenky by bylo nutno vytvořit určitou marketingovou skupinu, která by zjišťovala a shromažďovala údaje o:

- a) volných prostorech jednotlivých věznic,
- b) vhodnosti těchto prostor k realizaci konkrétní výroby,
- c) finančních nákladech nutných na stavební úpravy těchto prostor,
- d) přehledu požadavků jednotlivých resortů (např. výroba kancelářského nábytku, kovového nábytku, šití lůžkovin, součástí stejnokrojů, výroba různého oplocení, mříží apod.)

Na základě zjištěných informací a se znalostí podmínek jednotlivých věznic by pak tato marketinková skupina stanovila:

- a) sortiment výroby ve vytipovaných věznicích,
- b) podmínky výběrového řízení na dodavatele materiálů na určený druh výroby,
- c) způsob zabezpečení potřebné výrobní technologie,
- d) personální a organizační zajištění výroby.

Je nesporné, že státní zakázky by mohly dlouhodobě zajistit zaměstnávání odsouzených.

C) Údaje získané vlastním šetřením

Pro získání přehledu o specifických bariérách zaměstnanosti ve Věznici Horní Slavkov byly provedeny rozhovory s mistry pracovišť, kteří ve věznici v současné době pracují nebo dříve pracovali. Na otázku „Jaké vidíte příčiny nízké zaměstnanosti odsouzených?“, byly uváděny následující důvody:

- a) špatná propustnost při dovozu a vývozu materiálu a výrobků do věznice a zpět,
- b) nemožnost zajištění vykládky nebo nakládky zboží a materiálu po pracovní době a ve dnech pracovního volna a klidu,
- c) pomalá reakce ze strany věznice na případné možné zakázky (podnikatelské subjekty požadují okamžitou reakci na zakázky, kdy by byla potřeba ve velmi krátké době zajistit určitý počet pracujících a jejich nepřetržité vytížení i mimo běžnou pracovní dobu),
- d) nemožnost operativního zajištění práce přesčas a ve dnech pracovního volna a klidu,
- e) podnikatelské subjekty mají v určitých případech zájem investovat i do oprav výrobních hal, není však odezva ve formě „revanše“ ze strany věznice,
- f) vztahy věznice k potencionálním i současným subjektům nejsou podle některých výpovědí na ideální úrovni. U představitelů věznice přetrvává nedůvěra v „cizí“ organizace, která se projevuje až přehnanými požadavky na platby i u subjektů, které podnikají ve věznici bez problémů delší dobu a potřebovaly by splátky odložit například jen o 48 hodin. Zainteresovaní pracovníci věznice vyžadují okamžitě peníze při nedodržení platebního kalendáře i u stálého solventního partnera. Zde se už nejedná o peníze, ale především o přístup a vztah k partnerovi.

Představitelé věznice mají špatné zkušenosti s počátečním obdobím vstupu podnikatelských subjektů do prostor ústavu. Stávalo se totiž, že tyto nesplatily smluvené částky za pronájem prostor k výrobě, odebrané energie nebo dokonce mzdy odsouzeným. Proto se nelze divit současnému opatrnému přístupu zaměstnanců věznice k podnikatelským subjektům.

Na závěr kapitoly je uveden přehled možných výhod, které představuje zaměstnávání odsouzených pro potencionální zájemce o využití práce odsouzených:

- a) Základní složka odměny odsouzených v prvním stupni je stanovena na 4 500,-- Kč,
- b) Odsouzení jsou odměňováni podle nařízení vlády č.365/1999 Sb. o výši a podmínkách odměňování odsouzených osob zaměstnaných ve výkonu trestu odnětí svobody. Na

základě tohoto nařízení přestala být základní složka odměny odsouzeného odvozována od minimálních mzdových tarifů a přestala kopírovat jejich růst.

- c) Nízká pracovní kvalifikace odsouzených umožňuje vykonávat jakoukoli práci, která není náročná na zapracování.
- d) Smlouva na využití pracovní síly je uzavřena na počet pracovníků.
- e) Zaměstnávání odsouzených je možné jak dlouhodobě, tak krátkodobě dle potřeby a požadavků zaměstnavatele.
- f) Věznice má zpravidla k dispozici dostatek náhradní pracovní síly, a tak zaměstnavatel nemusí řešit otázku spojenou s pracovní neschopností, čerpáním řádné dovolené a dalšími překážkami v práci z obdobných důvodů.
- g) Ze strany věznice je věnována maximální pozornost výběru vězněných osob pro zaměstnavatele, který provádí odborná komise jako poradní orgán ředitele věznice. Je možné dle požadavku zaměstnavatele - po vzájemné dohodě - provést za vězněnou osobu náhradu z důvodu provádění nekvalitní práce, porušování pracovní kázně či náplně práce.
- h) Zaměstnavatel se nemusí zabývat otázkou nemoci nebo absence pracovníka ani jeho nárokem na dovolenou.
- i) Nemusí se zabývat vhodností konkrétního pracovníka k vykonávané práci – tuto otázku zajišťuje věznice dle smluvního ujednání.
- j) Práci lze smluvně zajistit na jakémkoliv období (od jednoho dne až po celý kalendářní rok).
- k) Délka výkonu trestu ve věznici umožňuje kvalifikované zaškolení a zaučení, což rozšiřuje další možnosti zaměstnávání i na kvalifikované a specializované práce.

Z výsledků šetření je zřejmé, že práce má v občanském životě i ve výkonu trestu odnětí svobody významné místo.

Na nezaměstnanost odsouzených však nelze pohlížet jako na výsledek jejich osobního selhání a osobní nedostatečnosti, ale jako na efekt působení nepříznivých vnějších okolností, na které nemají vliv. Většina odsouzených o práci jeví zájem. Vedou je k tomu nejen ekonomické důvody, ale práce pro ně představuje jedno z mála východisek z jinak jednotvárného vězeňského života. V jednotlivých věznicích je situace značně odlišná, neboť zaměstnanost vězňů je závislá na celé řadě faktorů. Významnou roli hraje okolnost, zda si věznice udržela hospodářskou činnost, při níž by mohla vězně zaměstnávat. Sjednávání práce s potenciálními zaměstnavateli je zcela v kompetenci každé jednotlivé věznice. Úspěšnost

však nezávisí pouze na schopnostech jednotlivých pracovníků věznice, kteří mají tuto problematiku na starost, ale také na tom, zda věznice disponuje prostory, kde by mohlo být zaměstnávání odsouzených prováděno a také zda v regionu, ve kterém je věznice dislokována, existují pracovní příležitosti.

Návrhy na zvýšení zaměstnanosti ve Věznici Horní Slavkov lze rozčlenit do tří možností: Jako první eventualita se jeví zvýšení využití práce odsouzených při zabezpečování denního chodu věznice. Mohlo by se jednat např. o praní prádla odsouzených, které v současné době provádí civilní firma. Je zřejmé, že tuto činnost by mohli po postupném zajištění potřebných technických prostředků vykonávat odsouzení, v ideálním případě by měla být v této činnosti každá věznice soběstačná.

Další možností je zapojení odsouzených do účasti na pracích prováděných ve věznicích vnějšími firmami, jako jsou např. opravy ústavních budov nebo zabudovávání nových technologií (počítačové sítě apod.) v prostorách věznice. S firmou, která by prováděla tyto činnosti, by byla uzavřena smlouva o dílo, která by obsahovala i některé činnosti, které by vykonávali samotní odsouzení. Zvýšila by se jednak jejich zaměstnanost a snížily by se finanční náklady potřebné na realizaci sjednaných zakázek. U konkrétních prací by se vlivem nasazení většího počtu pracovníků zkrátily termíny jejich dokončení. Protože jak uvádí Mareš¹, „je logičtější pracovní sílu z prostředků sociálního státu zaměstnávat, než ji z prostředků sociálního státu podporovat mimo zaměstnání“. Stát by se měl zaměřit na rozšíření prostoru pro zaměstnávání odsouzených osob upřednostněním subjektů Vězeňské služby při zadávání veřejných zakázek.

Odsouzení by měli být zaměstnáni i v případech, kdy se pro ně nepodaří zajistit plnohodnotná pracovní místa. Důvod je zřejmý: je potřeba usilovat, aby si odsouzení udrželi, popřípadě osvojili pracovní návyky. Je totiž oprávněná obava, že odsouzení, kteří ve výkonu trestu nepracovali, ztrácí postupně pracovní návyky a nebudou schopni (ale také ani ochotni) pracovat ani po návratu do občanského života. Dají přednost setrvání ve svém práci nestrukturovaném životě, a proto je jejich návrat k trestné činnosti jen otázkou času. Tato obava nabývá na důležitosti hlavně v případě mladých odsouzených, kteří nebyli v životě nikdy zaměstnáni.

Přestože tato práce přinesla řadu poznatků, které by mohly být využity k zajištění vyšší zaměstnanosti vězňů nebo alespoň ke zlepšení situace v některých sledovaných oblastech,

¹ Viz MAREŠ Petr: Nezaměstnanost jako sociální problém. Praha: SLON, ²1998. 141.

nemohly být postihnuty všechny možnosti, které se při její tvorbě postupně objevovaly. Například názory odsouzených na jejich pracovní činnost, jejich pohled na výhody či nevýhody pracovního zařazení atd.. Tyto oblasti by mohly být podkladem pro další možné práce, které by se zabývaly zaměstnáváním osob umístěných ve výkonu trestu odnětí svobody.

8. Závěr

Většina vězňených osob si svůj způsob života vybrala. Každý z nás, než něco uděláme, tak předtím a po tom přemýšlíme. Každé naše chování je především obrazem našeho přemýšlení. Takže můžeme dospět k názoru, že si svůj způsob života svobodně určujeme. Svobodnou vůlí se můžeme rozhodnout i za obtížných okolností a jejich řešení závisí jen na našem uvážení. Mnoho lidí v dnešní době zažívá denně sociální nespravedlnost a chudobu, nebo žijí v nefunkční rodině a přesto se nedají na dráhu zločinu, ale pro Boha není nikdo předem ztracený případ. Boží syn Ježíš Kristus řekl: „Nepřišel¹ jsem, abych volal k pokání spravedlivé, ale hříšníky“. Je pravda, že změnit se a žít podle biblických měřítek může být těžké, ale tomu, kdo je trpělivý a přijme pomoc od Boha, se to podaří. K pomoci², kterou Bůh poskytuje, patří i laskavá podpora ze strany duchovně smýšlejících křesťanů, kteří ve vězeňství pracují anebo do věznice docházejí, aby šířili poselství evangelia, protože vězni jsou skupina osob, která je snad nejvíce zasažena zlem, je třeba těmto lidem podat pomocnou ruku, i když lidé ze špatných společenských poměrů jsou často odváděni od konání dobra a puzeni ke zlému³.

Sociální⁴ nauka církve zdůrazňuje dva cíle, k nimž je třeba směřovat: na jedné straně napomáhat opětovnému začleňování odsouzených osob do společnosti, na druhé straně jde o podporu usmiřující spravedlnosti, která by byla schopna obnovit vztahy harmonického soužití, jež byly zpřetrhány trestným činem. V tomto ohledu je důležitá činnost pracovníků Vězeňské služby České republiky a vězeňských kaplanů, a to nejen z náboženského hlediska, ale také z hlediska důstojnosti vězňených osob.

Jedním z prostředků, jak naplnit výše uvedené cíle, je práce, která je základním⁵ rozměrem lidské existence a která každodenně utváří člověka. Pro odsouzené, kteří v civilním životě nikdy nepracovali, to může být příležitost k získání pracovních návyků, které napomůžou po výkonu trestu k hodnotnému začlenění do společnosti. Zaměstnání je obvykle ceněno i pro stabilitu sociální identity, kterou nabízí. Pro muže je sebeúcta většinou založena na jeho finančním příspěvku pro jeho rodinu. Odsouzení mohou formou srážek ze mzdy přispět na výživu svých dětí a snižovat svoji zadluženost. Tato skutečnost může mít vliv i na zachování

¹ L 5,32

² Viz L 11,9 – 13

³ Viz Druhý vatikánský koncil, *Gaudium et spes*. 25.

⁴ Viz Papežská rada pro spravedlnost a mír. *Kompéndium sociální nauky církve*, Praha: Kostelní Vydří. 2008. 403.

⁵ JAN PAVEL II., *Laborem Exercens*. Zvon.1991. 1.

sociálních kontaktů, popřípadě i zabránění rozpadu rodiny. Proto jsem se v této bakalářské práci snažil v rámci dostupných informací nastínit důležitost zaměstnávání vězňených osob.

9. Seznam použité literatury

BUCHTOVÁ Božena: Nezaměstnanost je jako nevyléčitelná nemoc in: Psychologie dnes, 5 (1999).

BUCHTOVÁ Božena (a kol.): Nezaměstnanost psychologický, ekonomický a sociální problém. Praha: Grada, 2002.

BUCHTOVÁ Božena a ŠMAJS Josef: O souvislosti práce a lidské přirozenosti. in Práce a jej kontexty. „Psychologické dni“ Trenčín. Zborník príspevkov. Bratislava: STIMUL, 2003.

COYLE Andrew: Řízení věznic v čase změn. Příloha časopisu České vězeňství č. 1/2004. Praha: Vazební věznice Praha – Pankrác, 2004.

ČÍRTKOVÁ Ludmila: Policejní psychologie. Praha: Portál, ³2000.

HALAMA Peter a ANDRAŠČÍKOVÁ Marta: Práce v resocializácii drogově závislých. in Práce a jej kontexty. „Psychologické dni“ Trenčín, 17. – 19. 9. 2003. Zborník príspevkov. Bratislava: STIMUL, 2003.

HÁLA Jaroslav: Úvod do teorie a praxe vězeňství. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií o.p.s., 2005.

HARTL Pavel: Psychologický slovník. Praha: Budka Jiří, 1993.

JANIŠ Kamil, KRAUS Bohuslav a VACEK Pavel: Kapitoly ze základů pedagogiky. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004.

JANDOUREK Jan: Sociologický slovník. Praha: Portál. 2001.

JAN PAVEL II., Laborem Exercens. Encyklika o lidské práci. Zvon. 1991.

KŘIVOHLAVÝ Jaro: Psychologie zdraví. Praha: Portál, 2001.

KUČEROVÁ Stanislava: Člověk, hodnoty, výchova. Prešov: ManaCon, 1996.

MAREŠ Petr: Nezaměstnanost jako sociální problém. Praha: SLON, ²1998.

Malý encyklopedický slovník A – Ž. 1. Praha: ACADEMIA, 1972.

MATOUŠEK Oldřich: Ústavní péče. 2. vyd. Praha: SLON, ²1999.
Nařízení generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky č. 48/2000 o odměňování odsouzených osob zařazených do práce ve výkonu trestu odnětí svobody.

POTUČEK Martin: Sociální politika. Praha: SLON, 1995.

PŘADKA Milan, KNOTOVÁ Dana a FALTÝSKOVÁ Jarmila: Kapitoly ze sociální pedagogiky. Brno: Masarykova univerzita, 2002.

Papežská rada pro spravedlnost a mír. Kompendium sociální nauky církve, Praha: Kostelní Vydří. 2008.

Písmo svaté: ekumenické vydání, Biblická společnost. 1990.

SEDLÁKOVÁ Lenka: Proměny hranic v moderní společnosti: od marginality k marginalizaci, od iluzivní k exkluzivní společnosti. in Menšiny a marginalizované skupiny v České republice. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2002.

ŠLÉŠKOVÁ Mária, MADARASOVÁ GECKOVÁ Andrea a DIJK van, Jitse P: Nezamestnanosť a zdravie absolventov stredných škôl – prvé výsledky výskumu. in Práca a jej kontexty. „Psychologické dni“ Trenčín, 17. – 19. 9. 2003. Zborník príspevkov. Bratislava: STIMUL, 2003.

ŠMAJS Josef: Práce – téma k zamyšlení. In. Nezaměstnanost psychologický, ekonomický a sociální problém. Praha: Grada, 2002.

ŠVARCOVÁ Eva: Úvod do etopedie. Hradec Králové: Gaudeamus, 2002.

TOMŠÍK Miloslav (a kol.): Sociologie pro ekonomy. Praha: VŠE Praha, 1996.

Úplné Znění č.459, Trestní předpisy, přestupky. Ostrava: Sagit, 2004.

Úplné Znění č. 44, Ústava České republiky, Listina základních práv a svobod. Ostrava: Sagit, 1995.

VÁGNEROVÁ Marie: Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Portál, ³2004.

VÁŠAŠOVÁ Zlata: Motivácia k práci ľudského subjektu. in Práca a jej kontexty. „Psychologické dni“ Trenčín, 17.–19.9.2003. Zborník príspevkov. Bratislava: STIMUL, 2003.

Vnitřní řád pro odsouzené Věznice VS ČR Horní Slavkov, Vězeňská služba České republiky Věznice Horní Slavkov, 2004.

Všeobecná encyklopedie. Praha: DIDEROT , 1999. sv. č. 6.

Všeobecná encyklopedie. Praha: DIDEROT , 1999. sv. č. 5.

VÝROST Jozef a FEDÁKOVÁ Denisa: Nezamestnanosť a psychológia nezamestnaných. in Práca a jej kontexty. „Psychologické dni“ Trenčín, 17. – 19. 9.2003. Zborník príspevkov. Bratislava: STIMUL, 2003.

Zákon České národní rady č. 555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky ve znění změny 413/2005 Sb.

Zákon o výkonu trestu odnětí svobody č.169/1999 Sb. /změna 52/2004 Sb./

10. Seznam příloh:

Příloha č. 1 Přehled zaměstnanosti odsouzených a obviněných za 1 – 12/2007

Statistika :

Stránky.....	46
Slova.....	13 363
Znaky (bez mezer).....	80 203
Znaky (včetně mezer).....	94 762
Odstavce.....	509
Řádky.....	1 646